

NACKA FÖRSAMLING – EN RESA I TIDEN

**NACKA FÖRSAMLING
– EN RESA I TIDEN**

© 2013 Nacka församling
Tryck: Billes Tryckeri AB 2013
Grafisk formgivning: Brizzo

Skribenter: Lars-Erik Olsson, Laina Rosberg, Henry Shanwell,
Carl Dahlbäck, Jerker Ekvall, Pernilla Landin, Henrik Larsson

Foto: Magnus Aronsson, Stefan Elmér, Eddie Granlund,
Helena Jergander, Mikael M Johansson, Josefin Lundgren, arkivbilder

ISBN: 978-91-637-3850-0

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	5
Kyrkan vid Nacka ström.....	7
En församling i utveckling.....	17
Församlingens kyrkor.....	35
Församlingens kyrkogårdar.....	45
Röster om Nacka församling.....	50
Freden börjar i Fisksätra.....	59
Där framtiden träder i dagen.....	65

Nacka församling bildades 1887. Inför jubileet förra året bestämde vi oss för att försöka spegla de händelser som föregick församlingens födelse och den fantastiska utveckling som skett i församlingen under de 125 åren. Nu är boken klar!

Det har varit ett roligt och ansvarsfullt arbete att sammanställa materialet som sträcker sig ganska långt tillbaka i tiden. Det synsätt som i slutet av 1800-talet var uttryck för enhetssamhället har idag bytts ut mot postmodernitetens pluralism och öppenhet. Det har onekligen varit en dynamisk församlingsresa från entydighet till mångfald.

Många är de intressanta och smått roande detaljerna som vi snubblat över under faktainsamlandet. Faktakällorna är dock både fragmentariska och väl spridda i den historiska myllan. Men med god spårningskänsla och idogt arbete har vi ändå lyckats samla ett innehåll som vi tror kan vara av värde för den som intresserar sig för Nacka församlings särskilda historia och utveckling.

En stor del av materialet har hämtats från församlingsbladet som kom ut mellan åren 1961–2003. Men uppgifter är även hämtade från avhandlingar, kyrkohistoriska verk, Nackaboken, intervjuer m.m.

De olika kapitlen har olika ärenden och förutsättningar och får av den anledningen även olika utformningar när det gäller innehåll. Författarna till kapitlen har också fått arbeta tämligen fritt i förhållande till varandra, vilket innebär att boken har ett drag av antologi över sig.

Vi är glada att få vara en del av församlingens historia och inte minst att få vara det i en tid som kännetecknas av nya djärva satsningar och avgörande förändringar över vår värld. Vi hoppas att boken bidrar till en fördjupad kunskap om församlingens historia och även inspirerar till ett fortsatt engagemang för församlingen. I nutid och framtid.

Med önskan om en angenäm läsning!

Nacka oktober 2013

Carl Dahlbäck, kyrkoherde

Det enda kända fotot av träkapellet vid Nacka ström. Bilden är tagen i början av 1900-talet, strax innan kapellet revs.

KYRKAN VID NACKA STRÖM

När Nacka församling bildades 1887 hade kyrkan redan en drygt 250-årig historia på orten. Det är en historia som präglas av människorna i Nacka och deras trosföreställningar och värderingar. Historien om de första 250 åren är berättelsen om knappa resurser, färgstarka personer och en dramatisk händelse som satte spår i hela den svenska kyrkohistorien.

LITET KAPELL VID STRÖMMEN

Den första kyrkliga verksamheten i Nacka var knuten till den bruksbebyggelse som växte fram vid Nacka ström från och med mitten av 1500-talet. Från början handlade det om några hammarsmedjor och en krutkvarn som uppfördes på befallning av Gustaf Vasa. 1625 anlades ett mässingsbruk som utnyttjade vattenkraften i strömmen. Mässingskronor och kandelabrar var hösta mode ute i Europa och en dyr importvara.

Statsmakten ville få igång en inhemsk mässingsproduktion och hjälpte till att starta tillverkningen vid Nacka ström.

När mässingsbruket startade ökade befolkningen vid Nacka ström. Ett litet brukssamhälle växte fram med bostäder åt arbetare och bruksförvaltare. Den ökade befolkningen vid strömmen väckte även kyrkans intresse. Bruksbefolkningen som tidigare besökt Danvikens kyrka fick nu egen brukspredikant och ett litet kapell uppfördes. Kapellet var en enkel träbyggnad med torvtak. Det mätte nio gånger sex meter och hade bara två bänkrader. Enligt uppgift saknades både altare och predikstol. Kanske ett uttryck för att disponenterna, Abraham Meliss och Abraham Werden, och en del av de yrkeskunniga bruksarbetarna var invandrade från det kalvinistiska Flandern. En kyrkogård anlades i närheten av kapellet.

Det exakta årtalet för när det lilla kapellet uppfördes är okänt. Men man kan på goda grun-

Givmilda stockholmare gav inventarier till kapellet.

der anta att det tillkom på 1640-talet. De första brukspredikanterna är också i stort sett okända. Ett undantag är fältprästen Petrus Petri som efter tjänstgöring i trettioåriga kriget, kom till Nacka 1634 där han var verksam fram till sin död 1650. Fältprästerna, som ofta var svårtagna av de hemska förhållandena på Europas slagfält, hade rykte om sig att vara bråkiga och oregerliga. De blev därför oftast, efter hemkomsten, placerade i någon liten kapellförsamling där de inte kunde ställa till med större skada.

Hur det förhåller sig med fältprästen Petrus Petri vandel vet vi inte. Men det finns desto fler uppgifter om församlingsborna, som inte förefaller ha varit Guds bästa barn. Det vet vi tack vare prästen Olaus Fröselius. Han var brukspredikant under åren 1679–1697 och förde en ”Memorial och Annotations Book” som ger många intressanta upplysningar om livet i det lilla bruks-

samhället. Under rubriken förekomna tråtor och otidigheter berättar Olaus Fröselius om bland annat bruksarbetaren Henrik Semp som en söndag ilsknade till efter att prästen uppmanat honom att förlika sig med svärfadern i en arvstvist. Bruksarbetaren blev så arg efter prästens förmaning att han senare samma dag överföll svärfadern och på kvällen högg sönder kapelldörren med en ishacka. Memorialboken innehåller många fler, om än inte så våldsamma, uppgifter om församlingsbornas olämpliga uppförande.

DRÖMMEN OM ETT NYTT KAPELL

Trots ordningsproblemen kände Olaus Fröselius starkt för sin hjord. Han var besjälad av sitt kall

och gjorde sitt bästa för att få församlingsborna på rätta vägar. Ett stort problem, som prästen såg det, var att det lilla brukskapellet befann sig i svårt förfall. Ingen hade brytt sig om att underhålla kapellet och nu hotade taket att störta in. Inte undra på att församlingen befann sig i förfall när kyrkobyggnaden såg ut som den gjorde, menade Olaus Fröselius. Han började drömma om ett nytt kapell som kunde markera en nystart för den lilla församlingen.

Olaus Fröselius lyckades utverka ett löfte från den dåvarande bruksägaren Abraham Ernst att denne skulle bekosta uppförandet av ett nytt och större kapell. Men bruksägaren hade en ansträngd ekonomi och tvingades sälja bruket. Den nye ägaren, köpmannen Abel Reenstierna, som tillträdde 1695 ville inte stå för vad den gamle bruksägaren lovat. Men han var positiv och skänkte 1000 daler kopparmynt som en grundplåt för bygget av ett nytt kapell.

DÅ OLAUS FRÖSELIUS saknade nödvändiga medel till kapellbygget vände han sig till kungen, Karl XI, med en anhållan om att få starta en insamling. Kungen var positiv och prästen satte igång en omfattande insamling för att få pengar till det nya kapellet. Utrustad med insamlingslistor (s k stamböcker) vandrade Olaus Fröselius runt i Stockholm med omnejd och tiggde ihop byggmaterial och pengar till kapellet. Stamböckerna har bevarats och innehåller anteckningar om små och stora gåvor. De flesta givarna bidrog med pengar, summorna varierade från 60 daler kopparmynt ned till några ören. Men många gav också material till kapellet. En smed bidrog med ett dyrkfritt lås till kapelldörren, en hantverkare gav fyra fönsterluckor, en snickare skänkte en kyrkkista och så vidare.

Givmilda stockholmare gav också inventarier till kapellet. Bland givarna finns antecknade krögaren Jonas Bergh som skänkte ett timglas till

predikstolen, boktryckaren Heinrich Keijser som gav en stor bibel och en psalmbok, sjömannen Anders Bruun som bidrog med ett votivskepp och Mathias Betekys som skänkte en liten nattvardskalk. Flera av de här inventarierna finns ännu bevarade i Nacka kyrka.

Tack vare den energiske prästen strömmade pengar och byggnadsmaterial in och bygget kunde slutföras på kort tid. I februari 1697 stod det nya kapellet klart och kunde invigas av strängsnäsbiskopen Erik Benzelius. Olaus Fröselius andades ut, hans stora livsprojekt var slutfört, nu hoppades han få njuta av ett fromt församlingsliv i det nya kapellet. Tyvärr blev lyckan kortvarig, de långa fotvandringarna med insamlingslistorna hade uttömt hans krafter. Olaus Fröselius gick bort bara några månader efter kapellets invigning.

TVIST OM SICKLABORNAS HEMKYRKA

Det nya kapellet var uppfört i korsform, med sakristia och predikstol i södra korsarmen, och hade plats för tjugo bänkar. Det fanns också ett kor med altare i avslutningen av östra korsarmen och en läktare i norra korsarmen. Kapellet var tänkt som gudstjänstlokal både för bruksinvånarna och för dem som bodde i gårdarna däromkring. Ur kyrklig synpunkt var kapellet och brukspredikanten underställd Huddinge pastorat som vid denna tid omfattade hela nuvarande söderort i Stockholm, Älta och Sicklaön. Invånarna på Sicklaön var emellertid vana att besöka Danvikens kyrka och det uppstod snart en tvist om det var denna eller kapellet vid mässingsbruket som skulle betraktas som sicklabornas hemkyrka. Kyrkoherdarna i Huddinge och Danviken hade olika uppfattningar och bombarderade kyrkliga och världsliga myndigheter med skrivelser i ärendet.

Kapellet blev inte så välbesökt som dess byggherre Olaus Fröselius önskat. Mässingsbruket

drabbades hårt av vikande exportkonjunkturer i samband med att det stora nordiska kriget (1700–1721) och ägaren Abel Reenstierna tvingades i konkurs 1704. Tillverkningen avstannade och många av arbetarna lämnade mässingsbruket. Staten gick in och försökte ta över driften av bruket men en svår pestepidemi, som drabbade Sverige 1710, och arbetskraftsbrist på grund av soldatutskrivningar till kriget, knäckte rekonstruktionen. 1723 lades driften slutligen ned och bruksepoken vid Nacka ström var över.

RELIGIÖSA SAMLINGAR FÖRBJÖDS

Efter att bruket lagts ned blev träkapellet hemvist för en liten lantlig församling som levde ett stillsamt liv. Kapellet hade redan blivit ett idylliskt utflyktsmål för stockholmare när en dramatisk händelse ägde rum som för alltid skulle skriva in Nackas namn i den svenska kyrkohistorien.

Orsaken var en gudstjänst som ägde rum i kapellet söndagen den 25 augusti 1723 där en ung student, Carl Tellbom, predikade. Han tillhörde de så kallade pietisterna, en väckelsekristen rörelse som spritt sig från Tyskland och fått många anhängare i Stockholm. Kapellet var välfyllt, de flesta gudstjänstbesökarna var pietister från Stockholm som kommit för att lyssna på Carl Tellboms förkunnelse.

Några av pietisterna hade, under ledning av överstelöjtnant Per Cedersparre, redan på lördagskvällen begett sig ut till Nacka. Sällskapet, på fjorton personer, både män och kvinnor, träffades efter aftonsången i Maria Magdalena kyrka på Södermalm. De promenerade sedan ner till Danviken där de hyrde en båt som förde dem över Hammarby sjö. Väl över på Nackasidan begav sig överstelöjtnanten och hans vänner till Sickla gård där de togs emot av fru Brita, som vid sidan av att vara bondmora också höll utskänkning och

ordnade med nattlogi åt resanden. Sällskapet åt en enkel kvällsmåltid och lade sig sedan att sova, män och kvinnor var för sig. Innan de gick till sängs höll sällskapet en aftonandakt med bön och psalmsång. Följande morgon, den 25 augusti, steg Cedersparre och hans vänner upp vid sjutiden och höll en morgonandakt innan de begav sig till kapellet vid Nacka ström för att lyssna på Carl Tellbom.

I kapellet fick överstelöjtnanten och hans sällskap höra en två timmar lång predikan som väckte entusiasm hos de pietistiska gudstjänstdeltagarna. Efter gudstjänsten återvände sällskapet till Sickla gård där man åt en måltid och höll en andaktsstund före återfärden till Stockholm.

HÄR HADE HISTORIEN kunnat sluta, men ödet ville annorlunda. Cedersparre och hans sällskskapliga utfärd gav upphov till en lång rättsprocess som utmynnade i det så kallade konventikelplakatet som förbjöd enskilda religiösa samlingar utanför kyrkans kontroll. Konventikelplakatet kom att gälla i drygt etthundratrettio år och blev orsak till att många människor emigrerade till andra länder, framför allt USA, för att fritt få utöva sin tro.

Överstelöjtnant Cedersparre och hans vänner psalmsång och bönestunder på Stora Sickla gård hade väckt uppmärksamhet bland folk i trakten och snart var skvallret i gång. Ryktet nådde den ordinarie prästen i Nacka, kaplanen Olof Thunberg, som varit ledig den söndag då Carl Tellbom predikade. Prästen skyndade sig att ta kontakt med mor Brita på Stora Sickla gård. Hon berättade för den förvånade Thunberg, som visserligen hört talas om pietister men aldrig stött på några, om det underliga sällskapet som läst böner och sjungit psalmer.

Kaplanen Thunberg vidarebefordrade vad han hört till kyrkoherden i Riddarholmskyrkan, som i

sin tur anmälde det hela för domkapitlet. Kyrkoherden hävdade att Cedersparre och hans sällskap gjort sig skyldiga till brott mot den gällande religionsstadgan. Domkapitlet överlämnade ärendet till justitiekanslern som i sin tur vände sig till regeringen med ett förslag om en kommission för att utreda händelserna på Stora Sickla gård. Regeringen biföll justitiekanslerns förslag och i slutet av oktober 1723 utsågs en kommission som bestod av fyra präster och fem lekmän.

VILLE FÖRNYA DEN STELA KYRKAN

Frågan om pietisterna var känslig. Beteckningen pietister användes om anhängarna till en väckelsekristen rörelse som hade sitt ursprung i 1680-talets Tyskland. Där hade två tyska teologer Philip Jacob Spener (1635–1705) och August Hermann Francke (1663–1727) lanserat ett reformprogram som betonade den personliga omvändelsen och fromheten i motsats till den stränga ortodoxi som härskade i dåtidens protestantiska kyrkor.

Den största delen av de svenska pietisterna bestod av karoliner, soldater och officerare, som varit fångar i Ryssland efter det svenska nederlaget i Poltava 1709. Under fångenskapen hade karolinerna fått hjälp från tyska pietister som skickat matpaket, kläder och andaktsböcker. Hjälpen från pietisterna, kombinerat med svåra umbäranden i de avlägsna ryska förvisningsorterna, gjorde att många karoliner kom att omfatta väckelsekristendomen. Efter freden med Ryssland 1721 återvände fångarna till Sverige. Med sig hade de sin nyvunna pietistiska fromhet. Karolinerna kom hem till ett Sverige där det rådde en krisstämning som gynnade väckelsekristendomen.

Och det var nu pietismen började växa sig stark i Stockholm. Pietisterna ville förnya den svenska kyrkan med dess stela troslära och ämbetssyn. De nyväckta deltog i kyrkornas gudstjänster

Interiör från träkapellet vid Nacka ström. Pojken tittar upp på votivskeppet som skänktes av sjömannen Anders Bruun. Akvarell av konstnären Julius Kronberg.

men samlades också till enskilda bönemöten, så kallade ”konventiklar”. Bönemötena ägde oftast rum i hemmen och stred egentligen emot religionsstadgan, men myndigheterna såg ofta genom fingrarna med överträdelserna. Många inom adeln och det högre borgerskapet var positivt inställda till reformkraven.

PIETISTER OCH ORTODOXA I HÄTSK DEBATT

Även en del präster sympatiserade med pietisterna. Men det fanns också ett starkt motstånd från luth-

erskt ortodoxa präster som betraktade de nyväckta som svärmare och sekterister. I Stockholm pågick det vid den här tiden ett hätskt gräl mellan ortodoxa och pietistiska präster som i predikstolarna angrep varandra med svavelosande retorik.

Det var i den här uppjagade stämningen som undersökningskommissionen började arbeta. Kommissionen gick grundligt tillväga och förhörde många vittnen till händelserna på Stora Sickla gård. En mängd inlagor och skrivelser lämnades in till kommissionen. Bland annat finns ett skriftligt meningsutbyte mellan överstelöjtnant Cedersparre och kaplanen Thunberg bevarat. Den förre menade att nackprästen istället för att ange och motarbeta fromma bönemöten skulle ta itu med sina församlingsbors omoraliska leverne, något som kaplanen försummade *såväl med stillatigande som med samma synders bedrivande och ett förargeligt leverne, varpå man har tämmeligen färska prof och bevis*. Thunberg ansåg sig orättvist angripen. Det Cedersparre åsyftade var kaplanens inblandning i ett slagsmål på ett slätteröl i Duvnäs.

Thunberg medgav inför kommissionen att han fått ”glädjedryck” och att han, som han uttryckte det, skilt på två drängar som slagits med varandra. Men han förnekade att han varit berusad. Cedersparre replikerade att han om det så krävdes kunde bevisa sitt påstående. Var sanningen ligger är ovisst. Det mesta talar dock för att kaplanens leverne väl passade in på den beskrivning av vissa präster som finns i en cirkulärskrivelse som gick ut till rikets domkapitel i november 1718. Där uppmanas biskoparna att *hålla räfst med cappel-laner och andra ringare präster som slå sig till lättja, svalg och dryckenskap, sätta boken och studierna åt sido, blanda sig med förargeligt och otjänligt sällskap samt med slagsmål, svordom och svärmande mycken otillbörlighet förröva*.

Det var just den sortens präster som väckelse-folket vände sig emot.

FÄLLEDES FÖR BROTT MOT RELIGIONSSTADGAN

Efter fyrtio sammanträden var kommissionen färdig med ett betänkande i april 1725. Majoriteten, de fem lekmännen och två av prästerna, ville frikänna Cedersparre och hans sällskap. Vidare föreslog de en ökad frihet för enskilda religiösa sammankomster. Två av prästerna reserverade sig emellertid mot majoritetens betänkande. Överstelöjtnanten och hans vänner hade gjort sig skyldiga till lagbrott menade prästerna, som båda tillhörde det ortodoxa lägret.

Alla väntade nu att regeringen skulle gå på majoritetens linje och frikänna Cedersparre och hans sällskap och dessutom införa lättnader i religionslagstiftningen. Men det blev tvärtom. Regeringen, med kanslipresidenten Arvid Horn i spetsen, valde att ställa sig på minoritetens sida. Orsaken var att Arvid Horn, som ursprungligen varit positiv till pietisterna, behövde stöd av det inflytelserika prästståndet för att få igenom sitt utrikespolitiska handlingsprogram i den dåvarande ståndsriksdagen. Då det nästan uteslutande fanns ortodoxa präster i riksdagen blev valet enkelt för kanslipresidenten. Han köpte prästernas röster och priset blev att överstelöjtnanten och hans vänner blev fällda för brott mot religionsstadgan.

NY STRÄNGARE RELIGIONSLAG – KONVENTIKELPLAKATET

Cedersparre och hans sällskap fick inget straff för sammankomsterna på Stora Sickla gård. Men regeringen fann det nödvändigt att utfärda en ny och strängare svensk religionsstadga, det så kallade konventikelplakatet vilket utfärdades i januari 1726. Konventikelplakatet medgav endast husandakter i mycket inskränkt omfattning. Den som anordnade olovliga religiösa sammankomster skulle första gången böta 200 daler silvermynt, andra gången 400 daler och tredje gången förvisas

Titelbladet till konventikelplakatet.

ur landet i minst två år. Den som inte hade råd att betala böterna sattes i fängelse.

Vidare innebar konventikelplakatet att prästerna blev skyldiga att ordna kristendomsförhör, så kallade husförhör, i hemmen. Husförhör var visserligen rekommenderade redan tidigare men nu blev de obligatoriska och kom att påverka svenskarnas religionsutövning för lång tid framåt.

Konventikelplakatet kom att gälla ända fram till 1858. Följden blev i första hand att den pietistiska väckelsen radikaliserades och sökte sig utanför den lutherska kyrkan. Från och med andra delen 1700-talet användes konventikelplakatet till att förtrycka folkliga väckelserörelser och den

framväxande frikyrkan. Många anhängare av framför allt baptistiska rörelser fick gå i frivillig eller ofrivillig landsflykt. De flesta av konventikelplakatets offer emigrerade till USA

Uppmärksamheten kring konventikelplakatet påverkade knappast den lokala miljön i Nacka (med undantag för Danvikens hospital, se nedan). Efter de dramatiska händelserna i början av 1700-talet med krig, pest och nedläggning av mässingsbruket kom församlingslivet så småningom in i lugna banor.

SICKLABORNA TILL DANVIKENS FÖRSAMLING

Twisten om var Sicklaöborna hörde hemma i kyrkligt hänseende löstes slutligen 1727 då kungen slog fast att gårdarna på Sicklaön skulle tillhöra Danvikens församling. Det var ett hårt slag för kaplanen Thunberg som nu gick miste om jul- och påskpenningar och andra gåvor från gårdarna på Sicklaön.

Kaplanen kunde emellertid trösta sig med att godset Erstavik fått en ny och generös innehavare. Ända sedan 1660-talet var prästen i Nacka även kapellpredikant på Erstavik och fick en del av sin försörjning från godset. Villkoren för prästen varierade beroende på vem som var godsherre, men under 1720-talet övertogs Erstavik av greven och riksrådet Olof Törnflycht som var mån om trakten kyrkliga liv. Greven skänkte pengar och gåvor till både kapellet vid Nacka ström och Erstaviks kapell. Han upplät även ett torp vid Källtorpssjön som kaplansboställe. Prästen i Nacka fick nu en tjänstebostad, något som saknats tidigare.

Efter kaplanen Olof Thunberg, som var nära 30 år på sin post, kom andra präster att verka i Nacka. Då befattningen kapellpredikant stod lägst på den prästerliga ämbetsstegen var det inte kyrkans mest lysande begävnningar som kom att äntra predikstolen i kapellet vid Nacka ström. Det är roande och intressant att ta del av vad som skrivits

om predikanterna i Strängnäs stifts herdeminnen. Till exempel får Carl Schlyter kapellpredikant från och med 1766, det korta eftermälet: ”Klent utrustad, dödde i mycken svaghet 1782.”

Om prästen Gustaf Kumblin, som var verksam i Nacka 1758–1762, antecknade en senare kollega: ”Midt emot Källtorp är på andra sidan sjön... ett ställe som kallas Diupwiken... Där hade Commminister Kumblin sitt bränneri under förbudstiden.”

Den kyrkliga verksamheten i den lilla kapellförsamlingen liknade den som fanns i motsvarande församlingar runt om i Sverige med gudstjänster, dop, bröllop och begravningar. Eftersom prästen i Nacka även hade hand om den kyrkliga verksamheten på Erstavik och det fanns få församlingsbor i respektive kapellförsamling, slogs gudstjänstlivet ihop så att man firade gudstjänst varannan vecka i respektive kapell. Man hade också gemensamma sockenstämmor för Nacka-Erstavik. Bland prästens uppgifter ingick att hålla husförhör med sina församlingsbor, men det finns inget i de bevarade husförhörslängderna som talar om problem som var förknippade med konventikelplakatet.

ÅKEANERNA LÅSTES IN PÅ DANVIKENS HOSPITAL

I en annan del av det som idag utgör Nacka var läget ett annat. Här låg Danvikens hospital, ett sinnessjukhus, där man låste in religiösa dissidenter från hela Sverige och förvarade dem ihop med psykiskt sjuka människor. De som hade avvikande trosuppfattningar under konventikelplakatets tid riskerade att stämplas som otillräkneliga. Det är samma öde som i våra dagar kan drabba politiska fångar i länder med auktoritära regimer.

En av de dissidenter som hölls inlåsta på Danvikens hospital var bonden Åke Svensson från Småland. Han var ledare för en liten väckelsekristen grupp, de så kallade Åkeanerna. Bonden, som höll väckelsemöten på den småländska

landsbygden, kom i konflikt med de religiösa och världsliga myndigheterna. Han dömdes 1785, tillsammans med åtta anhängare, för brott mot konventikelplakatet. Domstolen slog fast att Åke Svensson och hans anhängare var alldeles fallna i galenskap och från deras förnufts rätta bruk. De fördes till Danvikens hospital där de hölls inlåsta under svåra förhållanden. Åke Svensson dog på hospitalet, de övriga skrevs ut som friska efter de tagit avstånd från sin väckelsetro. Vad som hände den småländske bonden är bara ett av hundratals, ja kanske tusentals, exempel på konventikelplakats konsekvenser. Det som gör Åke Svensson och hans olyckskamrater på hospitalet speciella, är att de satt fängslade endast någon kilometer från den plats där allt började – de händelser som gav upphov till den stränga religionslagstiftning de blev offer för.

DISKUSSIONER OM KYRKBYGGE

Under 1800-talet fortsatte samarbetet mellan kapellförsamlingarna i Nacka och Erstavik. Man inrättade en gemensam klockaretjänst 1802. Det var en deltidstjänst med mycket mager lön, vilket gjorde att det under vissa perioder var svårt att rekrytera klockare. Vidare började man redan 1810 resonera om att bygga en ny gemensam kyrka, som skulle ersätta Nacka och Erstaviks kapell. En anhållan om tillstånd att uppföra en ny kyrka gick in till kungen och beviljades. Sockenstämman måste emellertid ha drabbats av eftertankens kranka blekhet, kanske sedan man räknat ut vad en ny kyrka skulle kosta 1820 tog man tillbaka sin anhållan och bad istället att få renovera de båda kapellen.

När folkskolan infördes på 1840-talet engagerades både prästen och klockaren i skolarbetet. Man hade inte råd att anställa någon utbildad lärare, och 1854 anställdes en from änka som var läskun-

nig. Hon nöjde sig med en lön på tio riksdaler i månaden.

Det fanns inte många skolbarn i de två små kapellförsamlingarna. När folkskolestadgan kom 1842, räknade man till sammanlagt tjugotvå barn och de första åren var det vanligt att bara tre-fyra barn infann sig på lektionerna. Så småningom förbättrades närvaron och antalet skolbarn ökade. 1860 fanns fyrtio barn inskrivna i skolan. Två år senare fick Nacka-Erstavik sin första utbildade lärare.

KYRKOGRÅDEN EN MELANKOLISK ORÖRD PLATS

En viktig del av kyrkans uppgift är att sörja för begravingar och begravningsplats. Redan på 1640-talet anlades en kyrkogård samtidigt som man byggde det första lilla träkapellet vid Nacka ström. Både det ursprungliga kapellet och Olaus Fröselius kapell är sedan länge borta men kyrkogården finns kvar. Kyrkogården har utvidgats vid flera tillfällen, sista gången 1892.

Nacka södra kyrkogård, som kyrkogården kallas, är idag vackert belägen på samma höjd längs Ältavägen där kapellet en gång stod. En besökare har lätt att instämma i Pär Wästberg och Anita Theorells beskrivning av kyrkogården i boken *Minnets stigar* som kom 2001 och belönades med Augustpriset:

Läget är nationalromantiskt vid landsvägen mellan Sickla och Älta och de höga branterna längs Nackaån och Dammtorpssjön. Det är en melankolisk orörd plats intill Nackareservatet, där ugglor hoar och örnar borde flyga och rövare söka nattkvarter. Tall, gran och björk har fått växa fritt och nå ovanliga höjder.

Nacka södra kyrkogård är en bra plats att besöka om man vill få en känsla för församlingens historia. En historia som gick in i ett nytt skede i och med att nuvarande Nacka församling bildades första maj 1887. Då slogs Sicklaö-Danvikens

pastorat, Nacka kapellförsamling och Erstaviks kapellförsamling ihop till det som vi dag känner som Nacka församling.

NY KYRKA MED GAMLA INVENTARIER

Det dröjde emellertid till 1891 innan församlingen fick en ny huvudkyrka, Nacka kyrka. Det gamla korsformade träkapellet stod kvar på sin plats vid Nacka ström några år efter den nya kyrkans invigning. Men då kapellet var tomt på alla inventarier och i djupt förfall revs det i början av 1900-talet. Virket såldes till en privatperson som uppförde ett hus i Sågtorp. Olaus Fröselius livsverk står inte längre kvar, men lever ändå vidare genom de inventarier som fördes över till Nacka kyrka – predikstol, votivskepp, ljusstakar och tavlor.

Även kyrkklockorna som finns i Nacka kyrkas torn bär med sig historien. De klockor som satt i den ursprungliga klockstapeln vid kapellet vid Nacka ström och som första gången ringde vid Karl XII:s dödsringning för nästan 300 år sedan, smältes om och blev till malmen i klockorna i Nacka kyrka.

SÅ SLUT ÖGONEN nästa gång du hör kyrkklockorna i Nacka. Med fantasins hjälp kan du då se prästen Olaus Fröselius, studenten Carl Tellbom, överstelöjtnanten Cedersparre, bonden Åke Svensson och alla andra färgstarka gestalter som är förknippade med kyrkan vid Nacka ström. Och om du lyssnar riktigt noga, så kan du genom klockklängen, höra gammaldags psalmsång från bruksarbetare, torpare och herrskapsfolk, blandad med mummel från nervösa drängar och pigor som läser utantill ur katekesen vid ett husförhör. Tillsammans bildar de här människorna historien som Nacka församling vilar på. En historia som påverkar oss idag och fortsätter ge intryck långt in i framtiden.

Text: Lars-Erik Olsson

Nacka kyrka uppfördes i en "ekbacke vid Järå" och invigdes 1891. Kyrkan ersatte det gamla träkapellet vid Nacka ström.

Källor:

En berättelse om stiftelsen Danvikens hospital under 450 år,

Utg: St Danvikens Hospital 2000

Kring Nacka ström 1557–1887, av Alfred Jansson 1960

Svensk kyrkohistoria, av Berndt Gustafsson 1967

Svenska kyrkans historia, band 5, av Hilding Pleijel 1935

Urkunder till Svenska kyrkans historia, del 6, av Arvid

Sjöstrand 1972.

Nacka församlings arkiv.

EN FÖRSAMLING I UTVECKLING

Nacka kyrka renoverades 2012. Nya kyrkbänkar, vackra färger, nybyggd kororgel, stämningsfull belysning och en särskild plats för barnen. Det firades med en välbesökt festmessa.

Vid starten 1887 var Nacka församling närmast en landsbygdsförsamling. Idag är Nacka en dynamisk storstadsförsamling som ligger ett stenkast från Stockholms innerstad. Men det är inte bara de yttre förutsättningarna som har förändrats. Kyrkan som trosamfund och den kyrkliga verksamheten har också fått nya former. De drygt 125 år som gått sedan Nacka församling kom till har varit en spännande resa fram till dagens dynamiska församlingsliv.

Vid Nacka församlings tillkomst 1887 firade man ännu gudstjänsterna i träkapellet vid Nacka ström. Då Nacka kyrka togs i bruk 1891 flyttade

gudstjänstlivet dit. Det gamla kapellet stängdes och stod övergivet fram till det revs i början av 1900-talet.

FRÅN MONOLOG TILL DELAKTIGHET

I slutet av 1800-talet var gudstjänsterna präglade av tidens teologiska ideal, med långa predikningar och få liturgiska inslag. Man firade nattvard högst en gång i månaden, ibland bara några gånger om året. Nattvardsgästerna var tvungna att anteckna sig på en lista i god tid före nattvardsgången. Fanns inte tillräckligt många namn på listan

ställdes nattvardsgången in. Man trodde att nattvarens helighet och högtidlighet avtog i samma mån som bruket ökade. Därför kunde nattvarden bli ett mycket högtidligt ögonblick, på gränsen till skräckfyllt, för både konfirmander och vuxna.

Från och med början av 1900-talet lättades formerna upp och nya inslag som till exempel körsång infördes i gudstjänsterna. Utvecklingen fortsatte och i slutet av 1900-talet hade en mängd nya gudstjänstformer kommit till, som familjegudstjänster, musikgudstjänster och taizégudstjänster. Likaså förändrades predikningarna, från bibelsprängda monologer till reflekterande betraktelser. Sedan början av 2000-talet firas nattvard vid praktiskt taget alla gudstjänster i Nacka församling.

NÄR INVÅNARANTALET ÖKADE under 1970- och 80-talet växte behovet av kyrkor där man kunde fira gudstjänst. Fisksätra församlingshus, sedermera kyrka, invigdes 1974 och Älta kyrka 1994. Församlingen är också sedan 1973 engagerad i Danvikshems kyrka som ägs av Stiftelsen Dan-

UR PASTORSÄMBETSBERÄTTELSE 1897:

Om högmässan

Deltagandet i högmässan är mycket ojämnt, under sommarmånaderna samt vid de stora högtiderna talrikt stundom t o m ända till trängsel, under vintermånaderna däremot stundom ända till fåtaligt.

Om förhållandet mellan äkta makar, husbönder och tjänare, arbetsgivare och arbetare

Förhållandet mellan äkta makar är i allmänhet icke dåligt, men ej sällan elakt mällan öfver- och underordnade. Stundom har dock pastor haft mycken möda att söka förlika oeniga makar. Alexis Engdahl, vicepastor

vikens hospital. År 2001 inleddes ett samarbete mellan Baptistförsamlingen och Nacka församling i den kyrka som Baptistförsamlingen uppfört på Serenadvägen 25 i Nacka Forum. Församlingen ordnar också en del gudstjänster i Erstaviks kapell.

Idag finns tre kärnord för gudstjänsterna i Nacka församling. Glädje, delaktighet och livsnära. Gudstjänsterna skall präglas av glädje så att man kan känna sig glad och upplyft. Delaktighet innebär att gudstjänstfirarna känner sig som medverkande, inte bara passiva åskådare. Tar man aktiv del i gudstjänsten blir man också en del av den. Livsnära kan uppfattas som en beskrivning av det som angår på djupet, ligger nära. Gudstjänsten skall beröra och nå in till det som är angeläget och meningsskapande.

FRÅN HEMDOP TILL KYRKDOP

Dopgudstjänsten har sett olika ut genom åren. Under medeltiden skedde dopet i form av en vandring från kyrktrappan och fram till dopfunten i kyrkan. Prästen, föräldrarna och faddrarna genomförde symboliska ritualer vid olika stationer på vägen. Man lade salt på barnets tunga för att barnet skulle bli ett ”jordens salt”, lämnade över mjölk och honung för att påminna om landet som ”flödade av mjölk och honung”, svarade ja på prästens fråga ”Avsäger du dig djävulen?”, tog emot dopljuset och klädde barnet i dopdräkten.

Under slutet 1800-talet blev det allt vanligare att döpa sina barn i kyrkan, tidigare skedde de flesta dopen i hemmet eller i prästbostaden. När arkitekten Gustav Wickman ritade dopfunten till Nacka kyrka hade trenden vänt och allt fler församlingsbor döptes i kyrkan. Dopet blev en församlingsangelägenhet. Prästen fick en mer framträdande roll medan föräldrar och faddrar enbart bidrog med sin närvaro. Deras medverkan fick en större betydelse i mitten av 1980-talet, i

Sedan år 2000 är dopet medlemsgrundande. Den som döps upptas automatiskt i den kyrkliga gemenskapen.

samband med den nya kyrkohandboken. Föräldrar, faddrar, släkt och vänner fick då utrymme att be böner och läsa bibeltexter, hålla upp dopvatten, sjunga solosånger eller tända dopljuset. Idag sker de flesta dopen i någon av församlingens kyrkor. Närvaro och delaktighet är något som eftersträvas i alla församlingens gudstjänster idag.

Dopet är ett sakrament som markerar att den döpte omfattas av Guds nåd och upptas i den kristna gemenskapen. Dopet är också sedan år 2000 medlemsgrundande; den som döps upptas automatiskt i den kyrkliga gemenskapen. Dopet

är en ekumenisk handling som erkänns av den världsvida kyrkan.

Att döpa sina barn är i dag inte lika självklart som förr i världen. Numera sker dopet allt oftare i samband med konfirmationen. 2012 döptes 304 personer i Nacka församling.

FRÅN VIGSEL I PRÄSTBOSTADEN TILL KYRKBRÖLLOP

I äldre tider var vigseln inte juridiskt nödvändig för ett giltigt äktenskap. Parternas löften till varandra gavs före vigseln, vid trolovningen. Då gjorde man också upp om hemgiften, släkternas avtal, som trädde i kraft när "sänggåendet" var bekräftat. Sedan vigdes paret inför prästen, följt av det så kallade "brudlöpet", då bruden fördes hem till brudgummen och "sängledningen" skedde. Därefter betalade brudens far ut hemgiften. De par som var trolovade och började leva tillsammans kunde förvandla trolovningen till ett äktenskap. Barnen som föddes inom trolovningen räknades som födda inom äktenskapet.

Äktenskapet är i vår evangeliskt lutherska kyrka en civilrättslig akt och inte ett sakrament som behöver firas som mäsas med nattvardsgång. Därför vigde sig människor ända fram till slutet av 1800-talet oftast i hemmet eller i prästbostaden. Under 1900-talet blev det mer vanligt att gifta sig i kyrkan, att ha så kallat "kyrkbröllop".

2012 vigdes 94 par där en eller båda makarna tillhörde Nacka församling. Därav endast 19 i församlingens kyrkor; ett tecken på att många vigslar numera sker på annan ort.

FRÅN JORDFÄSTNING TILL BEGRAVNINGSGUDSTJÄNST

När Nacka församling bildades 1887 användes fortfarande Södra kyrkogården vid Nacka ström.

Kyrkogårdsarbetare på Nacka kyrkogård, 1950-tal. Konfirman-
tionsläger på skutan Elida 2012. Konfirmander vid Nacka kyrka
år 1900. Ungdomsledare från Nacka församling år 2012.

Det var först i början av 1900-talet som kyrkogården vid Norra kyrkogården vid Nacka kyrka togs i bruk. Begravningar sker också sedan 1970 på Storkällans begravningsplats i Älta

Begravning kallades tidigare ”jordfästning”, en benämning som ersattes med ”begravningsgudstjänst” i och med den nya kyrkliga handboken 1986. I begravningsgudstjänsten tar församlingen och de sörjande avsked och överlämnar den som har dött åt Guds barmhärtighet.

90 procent av alla begravningar i Sverige sker i en kyrka eller ett kapell. Sverige är därmed ett av de länder i världen som har det högsta antalet begravningar inom ramen för den kyrkliga begravningsverksamheten.

Då Nacka församlingshem invigdes år 1984, blev det möjligt att anordna minnesstunder (begravningskaffet) i direkt anslutning till begravningsgudstjänster i Nacka kyrka. Allt fler använder sig av den möjligheten. Sedan början av 2000-talet finns samma möjlighet även i Storkällan där det lilla kapellet gjorts om till serveringsutrymme. 2012 genomfördes 260 begravningar i Nacka församling.

FRÅN KATEKES TILL SEGLARLÄGER

Konfirmationen som vi känner den blev vanlig först i mitten av 1800-talet. Undervisningen var länge inriktad på bibelkunskap och troslära. Ofta användes Luthers ”Lilla Katekesen” som lärobok och konfirmanderna skulle lära sig mycket utan till. Konfirmationen markerade även gränsen till vuxenlivet. Man blev vuxen i och med att man fick ”gå fram” och ta emot nattvarden.

Så var det också i Nacka. I dag är det annorlunda. 2000-talets konfirmandundervisning handlar mer om upplevelse och gemenskap än pluggande av kristendomskunskap. Deltagande och dialog leder konfirmanderna in i församlings-

livet. Konfirmationsläsningen sker numera i kombination med vistelse på segelfartyget Elida, läger på Gotland eller en ö i Stockholms skärgård, på seglarläger i Norrtälje skärgård, en resa till Assisi och Rom eller på läger med äventyrstema.

FRÅN MYNDIGHET TILL KYRKA

När Nacka församling bildades hade kyrkan många myndighetsfunktioner. Ända in på 1930-talet ansvarade till exempel församlingen för skolväsendet i Nacka. Pastorsämbetet var fram till 1991 en statlig myndighet. Nyfödda barn registrerades i födelse- och dopbok, personer som ville ingå äktenskap vände sig till pastorsexpeditionen

Kyrkoherdar i Nacka församling

Då Nacka församling bildades 1887 fanns ett kungligt beslut att församlingen inte fick tillsätta en ordinarie kyrkoherde, förrän den siste kapellpredikanten i Nacka- och Erstaviks kapellförsamling gått bort. Kapellpredikant Johan Olof Fromell dog 1899 och först då kunde församlingen tillsätta en kyrkoherde. Tjänsten hade dessförinnan upprätthållits av en vicepastor.

Kyrkoherdelängd

Johan August Dahlbom	1900–1906
Wilhelm Cederblad	1908–1913
Carl Högman	1914–1939
Valfrid Lundberg	1940–1945
John Hullberg	1946–1960
Klas Iwarsson Lundin	1960–1972
Karl-Erik Åberg	1972–1982
Vivan Krauklis	1983–1990
Karl-Erik Nylund	1990–1992
Henry Shanwell	1992–1999
Ulla Löfgren	2000–2005
Carl Dahlbäck	2005–

Elisabeth Djurle var en av Sveriges första kvinnliga präster. I början av 1960-talet tjänstgjorde hon som pastorsadjunkt i Nacka församling. Här i kyrkorådet med ordförandeklubban i handen.

för hindersprövning eller ”lysning” som det hette. Avlidna församlingsbor registrerades i död- och begravningsboken. Alla som flyttade in, om eller ut ur församlingen registrerades. Det var på pastorsexpeditionen man kunde hämta ut personbevis för pass, legitimation och andra intyg. Allt detta sköttes av församlingens kyrkoskrivare och folkbokföringsassistent. Som mest var sju personer heltidsanställda i Nacka församling för detta. Församlingens kyrkoherde, pastor, var ytterst ansvarig för denna myndighet, därav namnet ”pastorsämbete”.

När kyrkan skildes från staten 2000 upphörde Svenska kyrkan att vara en offentligt rättslig reglerad statskyrka, istället blev kyrkan ett trossamfund. Idag är Nacka församling bara myndighet i ett avseende: församlingen har fortfarande förtroendet att sköta begravningsverksamheten. (Svenska kyrkan ansvarar för begravningsverksamheten i hela landet, med undantag av Stockholm och Tranås kommun).

FRÅN STÄMMA TILL FULLMÄKTIGE

Vid starten 1887 var kyrkostämman församlingens

Personal på kyrkogårdsförvaltningen kokar kaffe. Här undersöker en av damerna att kaffet har den rätta färgen och att sumpen sjunkit till botten. Sopplunch i Älta kyrka med gemenskap, soppa och underhållning.

beslutande organ som utsåg ett kyrko- och skolråd. Från och med 1909 infördes en ordning med separata kyrkoråd och skolråd. Fram till 1932 utsågs skolrådet av kyrkostämman, sen övertogs skolfrågorna av den borgerliga kommunen. Samma år, 1932, ombildades kyrkostämman till kyrkofullmäktige.

Idag är kyrkofullmäktige fortsatt församlingens högsta beslutande organ. Kyrkofullmäktige utser kyrkorådet som utgör församlingens styrelse. Kyrkoval, med val till rikskyrkan (kyrkomötet), stiftet (stiftsfullmäktige) och församlingen (kyrkofullmäktige), genomförs vart fjärde år –

senaste kyrkovalet var 2013. Alla kyrkotillhöriga från 16 år har rösträtt i kyrkovalet.

FRÅN FÖRSAMLINGSSYSTEM TILL DIAKON

Diakonin har en lång historia i Nacka församling. Redan 1899 lämnade komministern Alexis Engdahl över Nacka missionssyfoerings kassa på 901 kr till församlingen. Det var han och hans hustru som hade startat föreningen, och tanken var att pengarna skulle användas till ”kristlig kärleksverksamhet” inom församlingen.

Information om basala rättigheter och samtal tar alltmer av diakonernas tid.

När vaktmästaren Mårten Westerberg avled drygt tio år senare testamenterade han 15 000 kr till församlingen. Avkastningen skulle gå till att anställa en diakonissa eller församlingssyster. Det blev också verklighet 1914 då kyrkorådet beslöt att anställa en församlingssyster. Året därpå anställdes ytterligare en församlingssyster. Deras uppgifter var framför allt att se till barnens hälsa, och när distriktssjukvården och skolan blev en kommunal uppgift gick de över till kommunal tjänst.

ÅR 1952 VÄCKTES frågan om diakonissa på nytt, och frågan återkom under åren. Men först i slutet av 1980-talet inrättades en tjänst som diakon. En av de dåvarande församlingsassistenterna erbjöds att vidareutbilda sig samtidigt som hon fortsatte sitt tidigare arbete på deltid. 1990 anställdes diakon Gun Olsson. Under hennes tid i församlingen bildades diakonikretsar. Det är grupper av frivilliga personer med intresse för diakonalt arbete som går samman och hjälps åt med sopp-luncher, resor och hembesök med mera.

Diakonala kontaktnät skapades därigenom i Nacka, Fisksätra och Älta.

Idag har Nacka församling tre diakoner, och antalet människor som söker kontakt med diakonerna växer. Samtalen handlar ofta om hjälp med dagliga förnödenheter som mat och kläder, SL-kort och glasögon, tandvård och de mest näralliggande behoven. Ofta behöver också människor stöd i sina kontakter med myndigheter och andra samhällsaktörer. Andra söker stöd eftersom psykiatrin många gånger har begränsade resurser

för kroniskt sjuka personer. Det är heller inte alltid lätt att hitta forum där man kan få samtala om t ex relationsproblem och andra saker som under en period kan göra livet svårt. Då kan man vara i stort behov av någon som kan spegla de tankar och känslor man har, så man kan få nya perspektiv på dem.

I församlingen finns också utlandsfödda som lever i isolering på grund av språksvårigheter, rädsla och okunskap om sina rättigheter. Information om basala rättigheter och jag-stärkande samtal tar därför alltmer av diakonernas tid.

FRÅN "HEDNAMMISSION" TILL BRÖDFÖRSÄLJNING

Redan i slutet av 1800-talet fanns det en missions-syförening i församlingen. Så småningom tillkom fler syföreningar; Älta syförening som höll till i Älta gård, Hästhagens syförening på Erstagården och Lappsyföreningen som samlades i församlings-hemmet på Järla skolväg eller hemma hos någon syföreningsmedlem. Syföreningarna samlade in pengar som skickades vidare till "hednamissionen" i framför allt Afrika och Asien och till den så kallade "sjömansvården". Vidare bidrog man till social hjälpverksamhet.

Kvar idag är bara den ursprungliga missions-syföreningen. Den kallas inte längre missions-syförening, men träffas fortfarande varje torsdag under vinterhalvåret. Syföreningen håller sin årliga brödförsäljning på Palmsöndagen och julbasar i slutet av november i Nacka församlingshem. Eftersom Svenska kyrkans mission inte längre existerar som fristående organisation, har syföreningens välgörenhet riktats mot andra ändamål som föreningen själv väljer.

Barn ur Nacka kyrkas barnkörer under ledning av Heléne Romin Hammarström.

FRÅN KLOCKARE TILL KYRKOMUSIKER

Klockaren ledde församlingssången i det gamla kapellet vid Nacka ström. I kapellet fanns ingen orgel, men väl ett ”franskt harmonium rikeligen försett med skarp näston”. Vid invigningen av Nacka kyrka 1891 togs en ny orgel i bruk. Den hade sex stämmor och var byggd av Åkerman och Lund, Sundbyberg. 1920 byggdes orgeln om av orgelbyggaren Fehrling, fick tryckluftsteknik och 17 stämmor.

På 1960-talet var den gamla orgeln i dåligt skick och kyrkofullmäktige beslöt att investera i en

ny som byggdes av Olof Hammarberg och kunde invigas 1968. En ny kororgel, byggd av Grönlunds orgelbyggeri, togs i bruk i samband med förnyelsen av Nacka kyrka 2012.

1916 bildades en kyrkokör under namnet ”Sällskapet Kyrkomusikens vänner i Nacka”. Dessförinnan hade det funnits tillfälliga körer. 1923 organiserades kören som förening med styrelse och stadgar som Nacka kyrkokör. Den dåvarande ledaren och församlingens organist var musikdirektör Rudolf Molde som verkade under åren 1916 till 1950. Moldes motto för kören var

Nacka Ungdomskör under ledning av Daniel Möller och Gunilla Torning.

Musikteatergruppen i Älta kyrka.

”tonrenhet och samsjungning. 1953 blev Karl-Erik Liefeldt ordinarie organist, och han verkade fram till 1976. Liefeldt förde dagbok över gudstjänsterna i Nacka kyrka, där körverk, psalmer, antalet gudstjänstbesökare och predikan noggrant bokfördes.

I slutet av 1970-talet etablerades de stora körverken på kyrkokörens repertoar och kören bytte namn till Nacka kyrkas oratoriekör. 1989 bytte kören namn till Nacka kammarkör. Förändringen hörde samman med att man alltmer övergick till instuderingar a cappella. Den utvecklingen fort-

satte under 1990-talet, då även moderna körverk framfördes. Idag är Nacka kammarkör åter mer involverad i gudstjänsterna samtidigt som den bibehållit sin karaktär av oratoriekör.

Redan under Liefeldts tid startades en gosskör och en flickkör som sedan slogs samman till en ungdomskör. Sen slutet av 1980-talet har körsången vuxit och utvecklats i församlingens olika distrikt. Babysång startade 1994 och musikaler, barn- och ungdomskörer får många att söka sig till församlingens kyrkor.

Söndagsskoleelever i Ektorps kyrksal på 1960-talet.

Babysång i Forumkyrkan.

FRÅN SÖNDAGSSKOLA TILL ÖPPEN FÖRSKOLA

Sedan gammalt hade församlingen söndagsskola. När församlingssekreteraren Karin Olonius tog över ansvaret för barnverksamheten 1970 inleddes också en vardagsverksamhet för barnen; Kyrkans barntimmar. Barn i åldrarna 3–6 år bjöds in till lokaler som församlingen hyrde i fem olika områden: Ektorps, Älta, Henriksdal, Centrala Nacka och senare Fisksätra. Fisksätra fick egna församlingslokaler 1974 och barntimmarna kunde successivt flytta över från en temporär lägenhet på Karpगतan till kyrkans lokaler. I centrala Nacka inrymdes

barntimmarna tillfälligt i ”Gröna längan” där den hade gott sällskap av kyrkogårdsarbetarna, Så småningom flyttade verksamheten över till det som idag kallas ”Lillstugan”. Där startade församlingen en deltidsförskola 1990.

I och med att den allmänna förskolan infördes i början av 2000-talet kom församlingens barnverksamhet att få nya former. Deltidssförskolan och större delen av barntimmegrupperna lades ned. Istället inriktades barnverksamheten på öppen förskola och uppsökande verksamhet. Fortfarande bedrivs söndagsskola i församlingen.

FRÅN ANSGARSSCOUTER TILL UNGDOMSLEDARE

Ungdomsverksamhet i församlingens regi fanns redan på 1920-talet, med snickeri och frimärksamlande som huvudsaklig sysselsättning, men då endast för pojkar. Så småningom fick den fart och kraftigt ökade resurser genom Ansgarsscouternas verksamhet. Under 1960-talet leddes ungdomsverksamheten av församlingssekreteraren Bertil Rodin som fick allt det stöd som verksamheten behövde, påhejad av församlingens förtroendevalda och kyrkoherde.

Ansgarsscouterna organiserades i ”fylkingar”: minior- junior- och seniorfylkingar i åldrarna 7–10 år, 11–14 år och 15–17 år. År efter år upptogs högtidligen nya Ansgarsscouters i Nacka kyrka. (Se bilden.)

1962 upplät Magnus af Petersens på Erstavik Strålsjöberget i Älta till församlingens ungdomsverksamhet. Elever i Nacka yrkesskola uppförde året därpå en barack på berget. Här kunde man nu ha sina läger: laga mat, sova över i tält och bada i Strålsjöns mörkbruna vatten. Baracken ersattes senare med en sportstuga av modernare snitt.

FRÅN OCH MED 1970-talet fick ungdomsverksamheten nya former. Ansgarsscouterna ersattes av miniorgrupper (för lågstadiebarn) och juniorgrupper (för mellanstadiebarn). För tonåringarna fanns ungdomsgrupper med olika intresseinriktningar.

Under 1990-talet startades en ungdomsledarutbildning och ungdomsledarna kom att sättas in i församlingens minior- och juniorverksamhet under församlingsassistenternas ledning. Så småningom kom ungdomsledarna också att delta i konfirmandundervisningen. Med ungdomsledarna kom nya impulser in i konfirmandverksamheten och kvällarna efter läsningen kunde fyllas med umgänge runt pingisbord, sällskapsspel, fika, discomusik och lek.

Ansgarsjuniorer med ungdomssekreteraren Bertil Rodin och prästen Sven-Olov Aspberg. Ansgarsscouterna var indelade i fylkingar: lillfylking, miniorer och juniorer. De hade som motto: Kunskap, spänst, härdighet och talang.

Genom ett målmedvetet arbete från församlingspedagoger och präster är ungdomsledarna numer också aktiva i gudstjänsterna. Närvaron av ungdomar i gudstjänsterna påverkar alla åldersgrupper positivt. Det är inte längre konstigt att gå till mässan och fira nattvard, snarare något man ser fram emot. Förändringen har sin grund i dagens konfirmandpedagogik, där konfirmanderna redan från början deltar i gudstjänstlivet. Ungdomarna är inte längre passiva åskådare, de är själva med och utformar gudstjänsten.

Skaparklubbar för barn i mellanstadieåldrarna finns i både Nacka och Älta. Här skapar de egna filmmanus och färgglada konstverk. Många konfirmander fortsätter sitt engagemang i församlingen genom att utbildas till ungdomsledare. Här är ungdomsledarutbildningen på läger.

Ungdomar från Nacka församling på besök i Burma.

FRÅN NACKA TILL BURMA

Det internationella engagemanget går som en röd tråd genom församlingens historia. Ursprungligen var det syföreningarna som samlade in medel till kyrkans internationella arbete.

Från och med 1960-talet fick Svenska kyrkans internationella arbete en mer fast form. Organisationer som Lutherhjälpen, SKM (Svenska kyrkans mission) och SKUT (Utlandskyrkan) bildades. I Nacka församling utsågs Lutherhjälps-, SKM- och SKUT-ombud som hade till uppgift att sprida kunskap om det internationella arbetet och skapa

engagemang hos församlingsborna. 1996 bildades en internationell grupp, bestående av ombuden och några anställda och frivilliga. Internationella gruppen arbetade intensivt under senare delen av 1990-talet med att öka det internationella engagemanget i församlingen.

I KÖLVATTNET AV de stora förändringar som ägde rum efter Sovjetunionens fall blev det naturligt att engagera sig för de baltiska grannstaterna. Internationella gruppen ordnade insamlingar av kläder, skor och hygienartiklar, som skickades

till hjälpbehövande i Lettland. Så småningom etablerades kontakt med S:t Mikael's församling i Jekabpils, (ca 15 mil öster om Riga), som blev Nacka församling's vänförsamling 1999. 2002 etablerades kontakt med ytterligare en vänförsamling, S:t Annas församling i Jelgava (ca 5 mil söder om Riga). Kontakterna med S:t Annas församling har varit täta genom åren och det har vuxit fram ett givande samarbete.

Under 2006 togs arbetet i Internationella gruppen upp igen efter att ha varit vilande i flera år. En av uppgifterna var att bli aktivare i insamlings-

arbetet, bland annat i fastekampanjen. Året därpå utvecklades samarbetet med Världens barnkampanjen. Bössinsamlingar sker nu på strategiska platser i församlingen vid två tillfällen årligen, för Svenska kyrkans internationella arbete och för Världens barn. Vid två till tre tillfällen per termin arrangerar församlingen också "Internationellt café" då inbjudna talare tar upp olika teman.

Församlingens växande ungdomsverksamhet har under 2000-talet kommit att få en alltmer internationell prägel. Två länder har stått i fokus, dels Lettland med de fördjupade relationerna med

S:t Annas församling i Jelgava och sedan 2008 också Burma. Sedan 2003 har också över hundra ungdomar från församlingen rest till Taizé i Frankrike. Den kommunitet som grundades där på 1940-talet för flyktingar samlar nu ungdomar från hela världen.

SEDAN SOMMAREN 2008 har en drygt ett tjugotal ungdomsledare under en veckas tid hjälpt till i arbetet med de årliga sommarläger för barn som S:t Anna arrangerar. För många var det en om-
tumlande erfarenhet att möta den hårda lettiska vardagen, med fattigdom och knapphet, i samband med finanskrisen. Sommarlägret i Lettland har blivit en självklar del i ungdomsverksamheten och något många ungdomsledare ser fram emot.

Svenska kyrkans engagemang i Burma har fått ett tydligt lokalt nedslag i Nacka församling.

Röster från deltagare i Burmaprojekten:

"Jag var hänförd och förstummad över barnens livsglädje. De berättade om sina egna drömmar, om att bli läkare, lärare och ingenjör. Jag vill absolut fortsätta med arbetet i Burma. Min högsta önskan är att få resa tillbaka dit en dag och kanske arbeta där ett tag som sjuksköterska."

Ida Nylander

Kommentar från en i den burmesiska gruppen:

"Den här resan är oförglömlig eftersom den utrustar mig och berikar mig på så många sätt. Jag skulle inte vilja byta de upplevelser och insikter jag fått från Sverigeresan med något annat. Resan har gjort mig till en bättre människa, inte bara intellektuellt utan också andligt. Jag blev mycket berörd av vänligheten hos våra värdfamiljer. De behandlade oss som sina egna barn. Utan deras varma gästfrihet hade vi kanske inte överlevt i det kalla vädret i Sverige..."

Htoo Htoo Wah, lärare på Myanmar Institute of Theology

Totalt har 20 Nackaungdomar, äldre ungdomsledare, besökt Burma sedan 2008. Grupperna har arbetat med förberedelser i över ett år inför resan. Flera av deltagarna planerar att återvända som volontärer. Under fem veckor våren 2012 tog Nacka församling emot tio studenter och lärare från Burma. Syftet var att göra en konkret utbildningsinsats för de kyrkliga krafter i landet som arbetar för demokratisering och frihet.

FRÅN OGRÄSBEKÄMPNING TILL MILJÖDIPLOMERING

Nacka församling började arbeta aktivt med frågor om miljö och hållbar utveckling på 1990-talet. Bakgrunden var miljömanifestet "Jordens är Herrens", av Svenska kyrkans biskopar, som då det gavs ut 1989 satte miljö- och hållbarhetsfrågorna på den kyrkliga agendan.

Miljöengagemanget tog ordentlig fart efter en "miljömotion" som den socialdemokratiska gruppen lämnade till kyrkofullmäktige 1992. Främst tog det sig uttryck i att kyrkogårdsförvaltningen införde miljövänliga drivmedel och giftfri ogräsbekämpning samt satsade på återvinning. I samband med att kremationsanläggningen på Storkällans begravningsplats förnyades 2000 infördes rökgasrening.

ÄVEN INOM FÖRSAMLINGSVERKSAMHETEN fick miljö- och hållbarhetsfrågor uppmärksamhet. Församlingen införde rättvisemärkt kyrkkaffe och började ställa miljökrav vid inköp av kontorsmaskiner med mera. Vidare anslöt sig församlingen till en internationell bojkott mot Nestléprodukter som protest mot det multinationella företagens marknadsföring av bröstmjölk ersättning i tredje världen.

Från och med mitten av 2000-talet blev ekologiska livsmedel vanliga vid serveringar i samband med gudstjänster och andra träffar.

Miljö- och hållbarhetsarbetet gick in i en mer systematisk fas 2007 då församlingen satte igång ett arbete för att få Svenska kyrkans miljödiplomering. Efter en intensiv period med framtagande av nulägesbeskrivningar och handlingsplaner och uppbyggnad av ett miljöledningssystem blev Nacka församling miljödiplomerad hösten 2011.

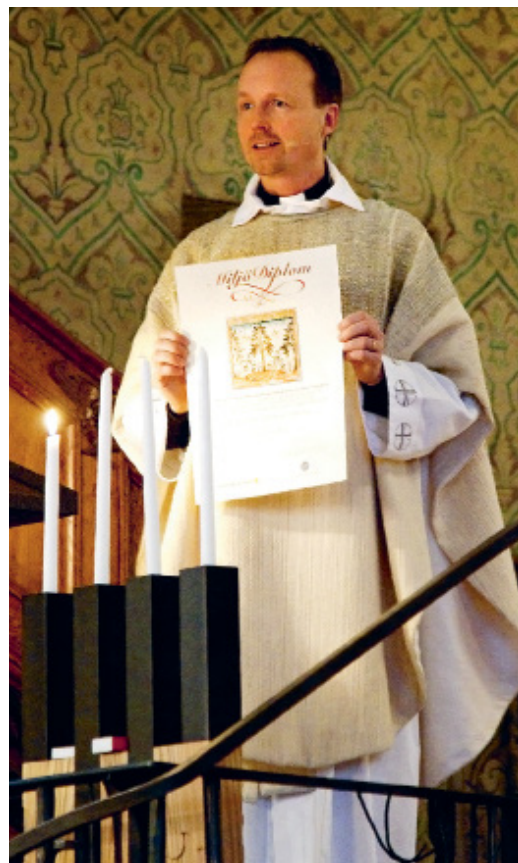
Under den tid som miljöarbetet pågått så har det kommit fram många goda idéer om hur man förbättrar miljön. En del har genomförts, andra har stannat på idéstadiet. Till de senare hör den idé som dåvarande kanslichefen Göran Gardeman framförde i en intervju i församlingstidningen 1993. Han föreslog att församlingen skulle inskaffa några får vilka kunde hålla till i den natursköna backen utanför församlingsexpeditionen. De skulle fungera både som "trädgårdsmästare" och en sevärdhet, förklarade kanslichefen med glimten i ögat.

NACKA FÖRSAMLING HAR gjort en lång resa när det gäller miljö och hållbar utveckling. Idag är Nacka en av de första miljödiplomerade församlingarna i Stockholms stift. Men resan är inte över, den fortsätter. Det kommer säkert fram många nya idéer om hur Nacka församling skall arbeta vidare med miljö- och hållbar utveckling. Och församlingen kommer nog att förverkliga en del gamla förslag som ännu inte genomförts. Men om det blir några får utanför församlingsexpeditionen är nog osäkert.

Text: Jerker Ekvall, Lars-Erik Olsson,
Laina Rosberg, Henry Shanwell

Källor:

Nacka församlingstidning, "Nacka kyrka" 1961–1995
Nacka församlingstidning, "Tid och tro" 1996–2001
Nacka församlings arkiv
Handbok i liturgik, K-G Ellverson

Kyrkoherde Carl Dahlbäck tog emot miljödiplomet från Stockholms stift 2011.

FÖRSAMLINGENS KYRKOR

Nacka församling firar idag gudstjänster i fem kyrkor och ett kapell. De olika kyrkobyggnaderna speglar skilda epoker och stilar, från 1700-talet fram till våra dagar. Få församlingar kan bjuda på en sådan variation när det gäller kyrkorum.

NACKA KYRKA

En av de första åtgärderna, efter församlingsbildningen 1887, var att fatta beslut om att bygga en ny kyrka. Det gamla kapellet vid Nacka ström var förfallet, på vintern fick man fira gudstjänst i en skollokal. Det fanns flera förslag på var den nya kyrkan skulle ligga. Ett alternativ var vid Kolbotten, ett annat i Duvnäs. Till slut enades man om att uppföra kyrkan centralt, i Finntorp, i en ekbacke invid Järlasjön.

Det blev den 32-årige arkitekten Gustaf Wickman som fick uppdraget att rita kyrkan. Dåvarande

Nacka kyrka.

överintendentämbetet hade gett anvisningar om byggnaden, som speglade den tidens nationalromantiska idéströmningar. Man blickade tillbaka till äldre tider, medeltid och vikingatid. Det blev därför delvis en kyrka av nygotisk karaktär med inslag av fornnordiska stilelement. Men Gustaf Wickman var också inspirerad av amerikansk arkitektur. Det syns bland annat i den höga stenfoten i granit tillsammans med väggarna i slätt hårdbränt tegel och tornet med sin spira. Långhuset har öppna brunlaserade takstolar.

KONSTNÄREN AGI LINDEGREN dekorerade koret med slingrande akantusblad och avbildade apostlarna mellan de spetsbågade fönstren. Från det gamla kapellet hämtades predikstolen från 1600-talets

mitt. I kapellet var den vitmålad, nu togs färgen bort, och den fick sitt nuvarande utseende i bonad ek och svart päronträ i lister och detaljer. Också votivskeppet som sjömannen Anders Brun skänkte till det

nybyggda kapellet 1697 flyttades med till den nya kyrkan. Dopfunten av gotländsk sandsten ritades av Gustaf Wickman, och här kan man spåra tidig Jugendstil. Den nya kyrkan fick en orgel med sex stämmor, byggd av Åkerman & Lund.

Nacka kyrka stod klar 1891. Man hade beräknat att den skulle kosta 38 500 kr, men slutnotan blev 62 000 kr.

Kyrkan fick elektricitet i samband med att orgeln byggdes om 1920, till att omfatta 17 stämmor. En värmeledning drogs in 1930, och vid ungefär samma tid elektrifierades klockringningen. Vid en reparation 1957 fick koret ett

skrank i smide, för att minska risken för olyckor. Kyrkan fick också en toalett. På 1970-talet isolerades taket och kyrkan fick fasadbelysning.

FÖRSAMLINGEN HADE SEDAN 1925 ett församlingshem som låg vid Järta skolväg. Avståndet till kyrkan och utformningen, med flera trappor, skapade problem genom åren. 1978 väcktes tanken på att bygga ett församlingshem i direkt anslutning till kyrkan, i en motion av Lennart Swenninger, ordförande i kyrkorådet. Efter en arkitektävling, som arkitekt Carl Nyrén vann, inleddes bygget i november 1983.

Församlingsbor hörde av sig under byggnationen, oroliga och kritiska mot att församlingen valt att "bygga på" kyrkan. När församlingshemmet väl stod klart och togs i bruk i december 1984, tystnade kritikerna. Församlingen har sedan dess istället fått mycket beröm för hur tillbyggnaden stilenligt knyter an till kyrkan.

Några år in på 2000-talet renoverades sakristian, och insikten växte om att kyrkan i sin helhet behövde upprustas och inredningen bli mer flexibel. Bekvämare flyttbara bänkar, ny panel, rengöring och förbättringsmålning, nytt stengolv nedanför kortrappan, en barnhörna och bättre belysning stod på önskelistan. Ett beslut om en ny kororgel hade redan fattats och det stod också klart att uppvärmningssystemet måste förändras.

Efter att kyrkofullmäktige fattat beslut om en förnyelse av Nacka kyrka i mars 2011 genomfördes arbetet under våren och sommaren 2012.

Förnyelsearbetet, som projekterades av arkitekt Mona Lantzourakis, AIX Arkitekter, skedde i nära samarbete med kyrkoantikvarisk expertis, och församlingen sökte och fick såväl kyrkobyggnadsbidrag som kyrkoantikvarisk ersättning för förnyelsen.

I september 2012 kunde Nacka kyrka åter tas i bruk med den nya kororgeln på plats.

Oroliga och kritiska församlingsbor hörde av sig under byggnationen.

Mona Lantzourakis är arkitekten bakom förnyelsen av Nacka kyrkas interiör.

ARKITEKTEN MONA LANTZOURAKIS berättar så här om förnyelsen:

– Det ovanligt dramatiska rummet med högt och mörkt innertak var en utmaning. Det finns en fin utsmyckning från olika perioder i kyrkan, bland annat i predikstolen, takets sniderier och måleri, vägg och valvmålningar samt altarring. Utmaningen var att väva samman samtida önskemål och krav med tidigare årsringar i en helhet där man både känner igen sig och ser utvecklingen.

– Jag hoppas att de nya bänkarna är bekväma, säger Mona Lantzourakis, och att man ser något nytt i dem varje gång man återvänder. De är målade i två kulörer. Från väster har vi återtagit den ursprungliga färgsättningen där väggpanel

och bänk i rödbrun kulör tillsammans bildar en stadig bas i rummet. Sett från öster får man ett ljusare intryck av den grågröna kulören. De nya väggpanelerna är gjorda som en modern variant av sakristians pärlspånt och den nya detaljeringen ska pryda rummet mer än de förra luckorna

– Taket är rengjort och belysningen förnyad, fortsätter Mona Lantzourakis. Därmed ska både arkitektur, konst och verksamhet synas bättre. Den nya kororgeln, som byggts av Grönlunds orgelbyggeri, utgör en stor volym som inordnar sig i helhetens formspråk utan att konkurrera med predikstolen.

Kostnaden för förnyelsen blev 14,2 miljoner kronor, varav 3,9 miljoner kronor gick till kororgeln.

Älta kyrka.

ÄLTA KYRKA

Ältaborna hade lång väg till centrala Nacka under det tidiga 1900-talet. Först 1934 kom en bilväg mellan Sickla och Älta. Kyrkoherden i Nacka hade ibland gudstjänster i Betaniakapellet som låg i slutningen ovanför parkeringen vid nuvarande Älta centrum. 1964 stod Älta centrum klart. Det gamla Betaniakapellet hade då rivits och Baptistförsamlingen och Nacka församling firade gudstjänster varannan söndag i Stensö fritidsgård. Efter att Storkällans kapell uppfördes 1970 hölls gudstjänster där, men kapellet låg för långt från centrum för att i längden fungera som församlingskyrka för ältaborna. Under lång tid gick därför kyrkbussar från Älta till Nacka kyrka.

MEN SAMHÄLLET ÄLTA fortsatte att växa, församlingen hyrde lokaler på först Oxelvägen 40 sedan Stensövägen 26 för barn- och ungdomsverksamhet. I flera år undersökte församlingen olika alternativa platser för en egen församlingslokal i Älta. När seniorbostäderna uppfördes på Almvägen i början av 1990-talet erbjöd NCC församlingen att bygga i direkt anslutning till dessa. Församlingen tackade ja, det var svårt att hitta ett bättre läge. Kyrkofullmäktige tog beslutet i september 1992 och ett forcerat projekteringsarbete startade. Arkitekt Per Johansson ritade församlingsbyggnaden som utformades i samråd med förtroendevalda och medarbetare.

Liksom i Fisksätra valde man en lösning där bara altaret och koret skulle invigas, så att kyrksalen kunde användas för fler ändamål. Bygget kostade 7,8 miljoner kronor och var klart i maj 1994. Till en del av församlingsbyggnadens inredning användes medel från den tidigare syföreningen i Älta som donerat pengar för just det ändamålet. I september 1994 invigdes altaret och dopfunten i kyrksalen av biskop Henrik Svenungsson. Trots att den begränsade invigningen blev beteckningen "församlingsbyggnad" snart "kyrka" i dagligt tal.

Fasaderna på Älta kyrka är vitputsade, taket är svagt brutet. Kyrksalen är lite högre än den övriga huskroppen och på fasaden ut mot Ältavägen finns ett kors och en blomkrans. Bakom altaret finns ett burspråk med en glasmålning av Lars Abrahamsson som också har formgett altaret, dopfontens underrede och ambon, alla tillverkade av smide.

Hösten 2012 målades de röda väggarna i kyrksalen i vitgrått, portalen fick en röd nyans. Då hade också arbetslaget fått lite bättre arbetsutrymmen genom att ett tidigare förrådsrum byggts om.

FISKSÄTRA KYRKA

Bostadsområdet Fisksätra som vi känner platsen idag byggdes åren 1971–74. När området projekterades fanns ett församlingshus med i planerna. Flerfamiljshusen och småhusen uppfördes först och innan församlingshuset stod klart hyrde församlingen en lokal på Sikgatan 15, det som långt senare kom att bli den första moskén för muslimerna i Fisksätra. Där ordnades barntimmar, söndagsskola och konfirmationsläsning.

Församlingshuset byggdes i två plan och med källarutrymmen, centralt vid Fisksätra torg. Kyrksalen och arbetsrum fanns på det övre planet, en samlingslokal och utrymmen för Kyrkans barntimmar en trappa ner. I källarplanet sattes en miniracingbana upp som blev populär bland

Fisksätra kyrka.

områdets tonåringar. Arkitekterna för Fisksätra, Tore Forsman och Ulf Snellman ritade församlingshuset. Församlingen hyrde församlingshuset i ett tiotal år innan det köptes.

DE FÖRTROENDEVALDA I församlingen var eniga om att lokalerna skulle utformas så att de kunde användas för olika ändamål. Därför försågs kyrksalen med en utbyggnad där ett litet kor med altare kunde inrymmas. Bara den delen blev invigd. Utbyggnaden försågs med en skjutbar vägg som kunde dras för, så att salen som rymde 150 personer också gick att använda för föreningsmöten och kulturaktiviteter. Församlingshuset invigdes i oktober 1974 av biskop Ingemar Ström.

Några år in på det nya millenniet blev det uppenbart att Fisksätra kyrka – så kom för-

samlingshuset snabbt att kallas av fisksätra-borna – behövde renoveras. Kyrkan upplevdes som för stor och ödslig av det arbetslag och den verksamhet som fanns där. I slutet

Redan 2003 hade en gemensam kristen och muslimsk andakt hållits.

av 2006 beslöt kyrkorådet att anlita en arkitekt för att ta fram ritningar för en flexibel lokal på övervåningen. En arbetsgrupp bildades och olika alternativ diskuterades. Skulle övervåningen hyras ut? Eller skulle församlingen sälja huset och hyra övervåningen?

Samtidigt hade församlingens kontakter med muslimerna i Fisksätra utvecklats, redan 2003 hade en gemensam kristen och muslimsk andakt hållits. Goda kontakter fanns också med den katolska församlingen som sen flera år firade gudstjänster i kyrkan i Fisksätra.

UNDER 2008 KLARNADE läget, planerna på att sälja eller hyra ut övergavs för något mycket spännande: Ett Guds Hus i Fisksätra där svenskkyrkliga, katoliker och muslimer kunde mötas och samverka. Ett projekt i tre steg arbetades fram. Första steget, vilket förverkligades 2008, innebar en ombyggnad av övervåningen för att skapa lokaler för ”Källan”, ett råd- och stödcenter där Stockholm stadsmision, Nacka församling, Sankt Konrads katolska församling och Muslimska föreningen i Nacka samverkar.

Steg två, som genomfördes 2011–2012, bestod i en ombyggnad av kyrksalen och andra utrymmen på övervåningen. Syftet var att skapa ett kyrkorum som är anpassat för såväl svenskkyrkliga som katolska gudstjänster. Vidare att få lokaler för gruppverksamhet även på övervåningen. Då Fisksätra kyrka, precis som andra 70-tals hus, hade ett stort renoveringsbehov blev det en omfattande ombyggnad. Värme, ventilation och belysning förnyades. Kyrksalen fick en entresolvåning och under den ett pentry och plats för grupper.

Kostnaden för renoveringen inklusive nya inventarier blev 14,5 miljoner kronor. Den 19 februari 2012 återinvigdes Fisksätra kyrka av biskop Eva Brunne. Den här gången blev hela kyrkorummet invigt, och invigningen firades tillsammans med de katolska och muslimska vännerna, många Fisksätrabor och inbjudna gäster.

Steg tre, vilket innebär att muslimerna bygger en moské som ansluts med en glasad del till kyrkan, återstår ännu att förverkliga. Mycket förarbete har gjorts; kommunen har ändrat detaljplanen och församlingen har sålt mark till Stiftelsen Fisksätra-moskén. I skrivande stund pågår en insamling för att skaffa fram medel till såväl moskén som den glasade delen.

Forumkyrkan.

FORUMKYRKAN

Redan på 1970-talet fanns planer hos Nacka baptistförsamling, Nacka missionsförsamling och en grupp pingstväänner att bygga en kyrka centralt i den nya storkommunen Nacka. Men något nytt centrum blev inte byggt då och kyrkobyggnadsplanerna sköts på framtiden.

I samband med att Jarlaberg uppfördes på 1990-talet grundade en grupp baptister, med stöd från andra baptistförsamlingar i regionen, en egen församling. När det kommersiella centret Forum Nacka stod klart hyrde församlingen en lokal där, med ingång från Värmdövägen.

1994 kunde församlingen inviga sin egen kyrka, byggd i en skogsbacke mellan flerfamiljshusen i Nacka centrum. Kyrkan kallades ursprungligen

Kyrkan i Nacka centrum men har nu namnet Forumkyrkan. Arkitekt Bernt Gunnarsson ritade kyrkan som uppfördes av Nordiska Trähus AB, till en kostnad av cirka 4 miljoner kronor. Kyrkan är en sexkantig byggnad där två sidor utgörs av höga fönster. En lägre del är hopbyggd med kyrkan och rymmer entrehall, kyrktorg, kök och arbetsrum. I undervåningen finns lokaler för barnverksamhet.

Sen slutet av 1990-talet pågår ett nära samarbete mellan Nacka församling och den lokala församlingen som numera tillhör Equmeniakyrkan. (Equmeniakyrkan bildades 2011, under namnet Gemensam Framtid, av Metodistkyrkan i Sverige, Svenska Baptistsamfundet och Svenska Missionskyrkan).

Erstaviks kapell.

ERSTAVIKS KAPELL

Erstaviks kapell ligger på godset Erstavik, som en flygel till huvudbyggnaden. Kapellet är privatägt, det tillhör godset, men Nacka församling genomför årligen ett antal gudstjänster i det anrika gårdskyrkorummet

Det fanns en gudstjänstlokal på Erstavik redan i början av 1600-talet, en lokal som också användes för andra ändamål. Det var troligen ett enkelt stenhus, lite oklart var det stod. Men sen kapellet vid Nacka ström tagits i bruk kom huset att förfalla, stenen användes till annat. 1723 inreddes en flygelbyggnad till den gamla karolinska gårds-

anläggningen som kapell. Det förföll dock snart, ägarna var inte intresserade av att underhålla byggnaden.

1762 köptes Erstavik av Stockholmsköpmannen Herman Petersen. Byggnaderna som tillhörde den karolinska gården revs och arkitekten Jean Eric Rehn fick uppdraget att rita Erstaviks herrgård. Men man behöll en flygel i den gamla bebyggelsen. Där fanns kapellet som nyinreddes av Jean Eric Rehn 1763. Det är knuttimrat och brädfodrat och har tegeltak, brutet på långsidorna och enkelt valmat på kortsidorna.

FLERA AV INVENTARIERNA kommer från det gamla kapellet vid Nacka ström, bland annat två stora lyktor med blyinfattade glasrutor, en altartavla som föreställer korsnedtagandet och tolv kopparstick som skildrar Kristi lidandes historia. Det nattvardssilver som Nacka kapell och Erstaviks kapell ägde tillsammans blev kvar på Erstavik.

DANVIKHEMS KYRKA

Danvikshems första kyrka inrymdes i en träbyggnad redan på 1550-talet, i samband med att Gustav Vasa beordrat att Stockholms sjuk- och fattigvård skulle flytta till Danviken. 1725 ersattes

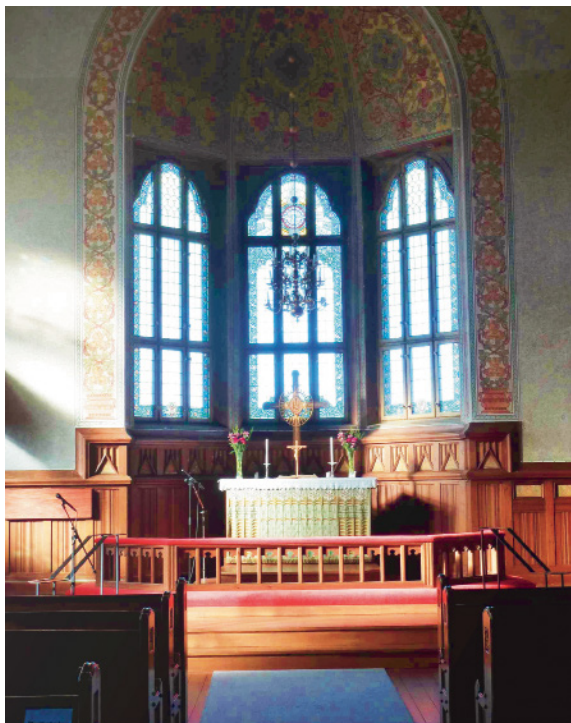
den av en ny kyrka, ritad av Göran Adelcranz. Kyrkan byggdes mitt i anläggningen med sjuksalar på ömse sidor.

Dagens kyrka invigdes 1915 och är liksom den tidigare kyrkan en del av Danvikshems huskomplex. Kyrkan är belägen en halv kilometer öster om Adelcrantz numera rivna byggnad. Arkitekt var Aron Johansson, som bland annat ritat Gamla riksdagshuset. Interiören påminner om den i Nacka kyrka, med brunlaserad öppen takstol och höga paneler runt väggarna.

I kyrkan finns medeltida altarskåpsdörrar med målningar som har ingått i två olika altarskåp. Deras ursprung är okänt, men sannolikt har de tillhört S:ta Clara kloster. Orgeln med 14 stämmor är byggd av Åkerman & Lund, 1915.

Danvikshems kyrka ägs av stiftelsen Danviks hospital. Nacka församling svarar emellertid för regelbundna gudstjänster i kyrkan.

Text: Laina Rosberg

Danvikshems kyrka.

Källor:

Erstavik, av Curt Munthe och Magnus af Petersens, Nacka stads kulturnämnd 1962.
Nackaboken 1970, Ivar Schnell; *Kyrkor och kapell i Nacka Nackaboken 1987*, Lennart Swenninger; Nacka församling 100 år
Nacka kyrkor och Erstaviks kapell, av Hans Christiansson, Södermanlands hembygdsförbund 1948.
Nacka kyrkor, Sörmländska kyrkor 115, Södermanlands museum
Nacka kyrkor, av Ivar Schnell, Södermanlands Hembygds- och museiförbund
Nacka 1897–1937, Goth Jacobsson
Nacka lokalhistoriska arkiv
Uppgifter från Johan af Petersens (Erstaviks kapell)
Uppgifter från Yngve Andersson (Forumkyrkan)

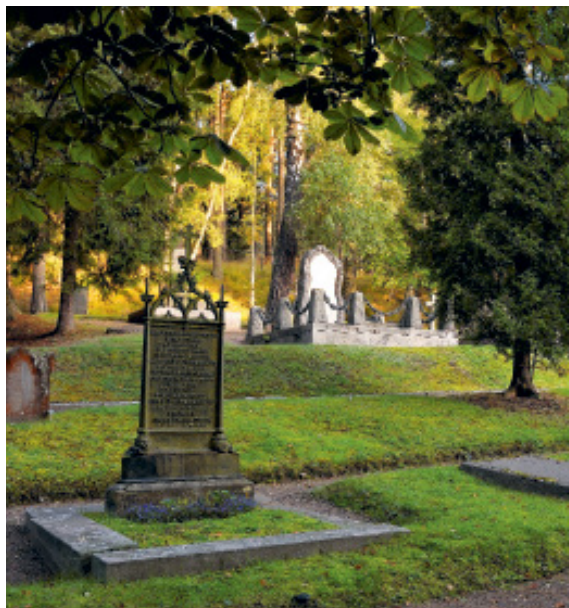

FÖRSAMLINGENS KYRKOGRÄVAR

inom Nacka församlings gränser finns fyra kyrkogårdar. Varje kyrkogård har sin tydliga karaktär, som anknyter till den tid då den kom till. På kyrkogårdarna kan vi följa resan från det gamla enhetsverige, via folkhemmet, till dagens mångkulturella samhälle

SÖDRA KYRKOGRÄVDEN

På en höjd längs Ältavägen vid Dammtorpssjön ligger Nacka södra kyrkogård, Nackas äldsta begravningsplats. Hur gammal kyrkogården är vet ingen. Förmodligen gjorde man i ordning en begravningsplats i anslutning till ett litet kapell, som på 1640-talet uppfördes för arbetarna på mässingsbruket vid Nacka ström. Det första kapellet revs och ersattes av ett större träkapell, som stod klart 1697. Vid den här tidpunkten bodde omkring 200 personer vid bruket. Man hade egen präst och bruksfolket som gick bort begravdes på kyrkogården.

Södra kyrkogården.

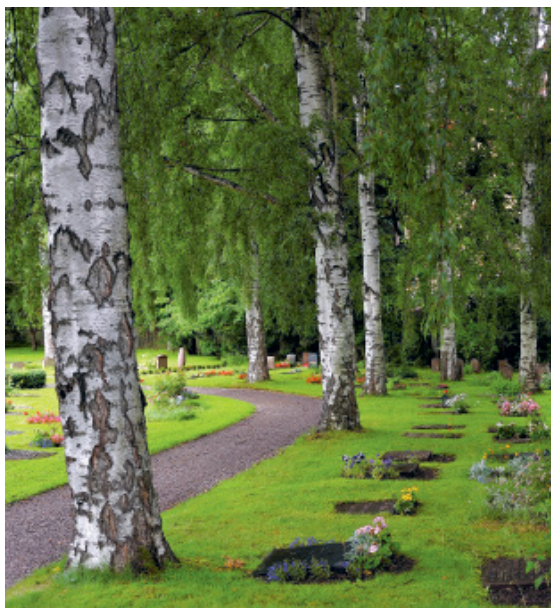
I början av 1700-talet var det liv och rörelse vid Nacka ström. Det fanns inte bara mässingsbruk utan man utnyttjade vattenkraften för textiltillverkning och framställning av krut. Men Karl XII:s långa krig och en pestepidemi som drabbade Stockholmstrakten 1710 medförde nödtider som knäckte tillverkningen vid Nacka ström. Pesten kom till Sverige med en skeppare från Estland som insjuknade och dog vid Stäket. Bara i de två kapellförsamlingarna, Nacka-Erstavik, dog under fyra månader 125 personer mot 10–12 andra år. Trots försök att blåsa liv i bruket under mitten av 1700-talet kom verksamheten att upphöra och trakten kring Nacka ström sjönk in i en lantlig idyll som har bestått till våra dagar.

Träkapellet fungerade som gudstjänstlokal ända fram till 1890-talet då det ersattes av nuvarande

Nacka kyrka. I början av 1900-talet revs kapellet, och det enda som idag påminner om det gamla kapellet är en minnessten med texten: "Nackas äldsta kyrkogård 1642–1902. Kapellet låg på grusåsen."

KYRKOGRÅDEN KRING DET gamla kapellet fortsatte dock att användas. Den tillhörde Nacka gård men var upplåten till församlingen. Ägaren till Nacka gård, bryggaren Friedrich Rudolph Neumüller gav löfte om ytterligare mark 1888. Hans änka infriade löftet och 1894 blev församlingen ägare till marken.

Kyrkogården utvidgades senare genom att fastighetsbolaget Nacka skänkte och senare sålde ytterligare mark. Då inhägnades också kyrkogården och fick en tydlig entré. På kyrkogården

Norra kyrkogården.

finns ett litet begravningskapell i grå pärlspont och en klockstapel i tjärad spont med plåttak. Klockstapeln kröns av en spira med en vindflöjel som bär årtalet 1896.

Sommaren 2012 gjorde kyrkogårdsförvaltningen en ny uppfart till kyrkogården.

NORRA KYRKOGRÅRDEN

Nacka norra kyrkogård kom till i början av 1900-talet när det stod klart att den södra kyrkogården hade blivit för liten för den växande församlingen. Det behövdes också en kyrkogård som låg närmare den växande bebyggelsen på Sicklaön. Gudstjänsterna hade då redan flyttat från träkapellet vid Nacka ström till den röda tegelkyrkan i Järla som togs i bruk 1891. Kyrkostämman beslöt 1902 att skaffa mark till en ny kyrkogård. Först övervägde man att anlägga den nya kyrkogården i Storängen. Men marken där var inte lämplig för begravningsändamål, och den nya kyrkogården anlades istället i eklunden intill den nya kyrkan.

Ett gravkapell uppfördes i samma stil som kyrkan och stod färdigt 1909. Under flera decennier pågick en diskussion om att bygga om gravkapellet till ett krematorium. Så småningom övergavs de planerna, krematoriet kom istället att byggas i Storkällan, Älta, och stod klart 1970.

Kyrkogården omfattade först området norr och öster om kyrkan, men utvidgades så småningom åt både sydost och nordväst. Vid tiden för första världskriget blev kyrkogården inhägnad med ett staket av järn och man byggde också den materialbod som fortfarande finns kvar. Längre använde kyrkogårdsarbetarna häst och vagn i sitt arbete, det fanns också ett stall på området. Men 1952 köpte församlingen en lastbil som ersatte hästarna.

Muren mot värmdövägen uppfördes 1936 i samband med att vägen breddades. I mitten av 60-talet flyttades infarten till kyrkan från Värmdövägen

till Gamla Värmdövägen. 1955 byggdes en låg tegelbyggnad som omklädningsrum för personalen på kyrkogården. Nu kunde kyrkogårdsarbetarna duscha i varmvatten och det fanns utrymme att värma matlådan och umgås. Men bara tretton år senare, 1968, togs ”Gröna längan” i bruk, med ännu bättre personalutrymmen och dessutom plats för maskinpark, rum för kyrkogårdsförvaltningen och sammanträdesrum. ”Gröna längan” var från början tänkt som ett provisorium men kom att användas ända till 2007 då det nuvarande ”Vita huset”, ritat av Carl Nyréns arkitektbyrå, togs i bruk. Det lilla tegelhuset byggdes till 1984 för att kunna användas i barnverksamheten och här fanns under åren 1990–2005 kyrkans förskola. Idag är ”Lillstugan” mötesplats för olika grupper och kan användas av församlingsbor i samband med dop eller begravingar.

Förändringar i samhället och människors livsvillkor påverkar gravskicket. I mitten på 1970-talet föreslogs i en motion att församlingen skulle anlägga en minneslund på Norra kyrkogården. Man hittade en lämplig plats öster om kyrkan och hösten 1983 kunde minneslundens invigas. För många blev minneslundens ett naturligt val och så småningom behövde den utvidgas. Vid allhelgonahelgen hösten 2012 togs den nya utvidgade minneslundens i bruk. Men redan två år tidigare invigdes också en askgravplats på Norra kyrkogården, med plats för 240 gravsatta.

NACKA NORRA KYRKOGRÅRD är församlingens största, om man räknar antalet personer som vilar där. Kyr-

Förändringar i samhället och människors livsvillkor påverkar gravskicket.

Storkällan

kogården rymmer ca 9 300 gravsatta i gravplatser och ca 3 400 gravsatta i minneslundan. I askgravplatsen finns för närvarande ca 60 gravsatta.

Norra kyrkogården är idag ett välvärdat parkområde, där alléer kantar gångarna och häckar bildar gränser mellan gravkvarteren. Minneslundan och askgravplatsen smälter väl in i miljön där flera hundra år gamla ekar samsas med lindar, hängask, paraplyalm och flickbjörkar.

STORKÄLLANS BEGRAVNINGSPLOTS

Storkällans begravningsplats i Älta med kapell och krematorium invigdes i september 1970. Den sparsmakade arkitekturen som präglar kapell- och krematoriebyggnaden smälter väl samman med den vackra naturen med högre st tallskog och öppna gräsytor. Till det rofyllda helhetsintrycket bidrar också den vackra minneslundan och klockstapeln, som reser sig mitt i tallskogen. Storkällan besöks årligen av arkitektstuderande från olika delar av Europa och framhålls som ett exempel på

hur natur och byggnader kan smälta samman till en estetisk och existentiell helhetsupplevelse.

Redan 1944 började Nacka församling utreda frågan om ytterligare kyrkogårdsmark. Nacka norra kyrkogård skulle på sikt inte räcka till för den växande församlingen. Våren 1945 köpte församlingen ett 44 hektar stort naturskönt område i Älta, gränsande till Tyresö. Tidigare markägare var Erstaviks fideikommiss. På området, som domineras av högväxt tallskog, låg Storkällan där friskt källvatten rinner året runt.

Trädgårdsarkitekten Gunnar Martinsson fick uppdraget att utforma begravningsplatsen och arkitekt Wolfgang Huebner gjorde ritningar till kapell- och krematoriebyggnaden. Utsmyckningen är gjord av Nackakonstnären Olle Nyman. Gunnar Martinsson valde att bevara den gamla tallskogen och lägga gravkvarteren längre norrut, mot källan som gett begravningsplatsen dess namn. Idag ligger emellertid Storkällan utanför den mur som skyddar begravningsplatsen mot skogens djur.

DE TVÅ KAPELLEN och krematoriet i mörkbrunt tegel utmärks av en hög roströd takkonstruktion av cortenstål. Beläggningen har både en estetisk och skyddande funktion. Församlingen fick dock efter hand byta ut vissa delar av taket där avrinningen var dålig. Det mindre kapellet togs ur bruk i början av 2000-talet och gjordes om så att begravningsgästerna fick möjlighet att anordna en minnesstund (begravningskaffe) i direkt anslutning till begravningsakten.

2010 uppfördes en damm mellan de två kapellen, alla personalutrymmen renoverades och man öppnade för ljusinsläpp i båda kapellen.

Storkällans begravningsplats som är den yngsta av församlingens begravningsplatser, rymmer paradoxalt nog också några gravar från järnåldern, 500 f.Kr – 800 e.Kr. Gravarna är inte markerade, men ligger i ett skogsparti 50 meter öster om krematorie- och kapellbyggnaden. Vi vet inte så mycket om våra förfäder som vilar i de anonyma gravarna, men vi kan konstatera att mycket har hänt under de 1 500 år som gått sedan de lämnade det jordiska.

ATT TIDERNÄR HAR förändrats framgår inte minst av det muslimska gravkvarter, som finns på Storkällans begravningsplats sedan 2000. Kvarteret Häggen är vackert beläget i östra delen av kyrkogården. Det skiljer sig vid en första anblick inte så mycket från de andra gravkvarteren. Först när en besökare kommer närmare syns, att en del av gravstenarna har arabisk text med Korancitat. I kvarteret finns alltid en färdiggrävd grav redo. Muslimskt begravningsskick kräver att den döde begravs så snart som möjligt efter dödsfallet. Den muslimska delen av begravningsplatsen rymmer idag ca 100 gravar och är begravningsplats för muslimer i de sydöstra delarna av Storstockholm.

I mittenpartiet av begravningsplatsen, omgiven av den orörda 300-åriga tallskogen, ligger minnes-

lunden med en meditationsplats och en porlande fontän. Från början fanns här en tunna, också av cortenstål, där vattnet sakta rann utefter sidorna. Den byttes senare ut mot en stor natursten med en bild av två kupade händer och en inskription med bibelcitatet: ”Du omsluter mig på alla sidor och håller mig i din hand.”

VILANS KYRKOGRÅRD

Det som nu kallas Vilans kyrkogård mellan Kvarnholmsvägen och Danvikshem tillhörde Danvikens hospital och anlades 1834, samma år som koleran nådde Sverige första gången. Den ersatte då en äldre begravningsplats nära Danvikstull från 1500-talet.

Sedan 1956 har ingen gravsatts på kyrkogården som nu är i kommunens ägo. Församlingen är intresserad av att ta över Vilans kyrkogård och har väckt frågan i samtal med kommunen.

Text: Laina Rosberg

Källor:

- Nacka 1897–1937*, Goth Jacobsson (sid 32)
- Nackaboken 1969*, Gunnar Ahlberg; Gamla kyrkogårdar i Nackaområdet
- Nacka Kyrka nr 2–3 1970*, Om Storkällan
- Nackaboken 1987*, Lennart Swenninger; Nacka församling 100 år
- Nackaboken 2004*, Lars-Erik Olsson; Kyrkogårdsvandringar i Nacka
- På upptäcksfärd i Nackas kyrkogårdar(2010)*, Peter Lindkvist (text) och Eddie Granlund (foto)

RÖSTER OM NACKA FÖRSAMLING

Hur skulle människor ha beskrivit Nacka församling på 1920-talet? Vad hade konfirmanderna sagt om församlingen på 60-talet? Det vet vi inte. Men våren 2012 bad vi elva människor ge sin bild av församlingen utifrån egna upplevelser som anställda, förtroendevalda, vänner och volontärer.

”Att ha en hemvist i kyrkan”

CECILIA COLLIANDER ÄR sopran och en av 40 medlemmar i kammarkören i Nacka församling. Hon har sjungit i kör

sen hon var barn, och körlivet i kyrkan har blivit en viktig del av tillvaron.

– Det skulle kännas väldigt tomt om det plötsligt upphörde!

Cecilia har varit med i andra körer som inte varit kopplade till kyrkan. Men det är något speciellt med kyrkomusiken och att sjunga i kyrkan, säger hon.

– Det är ett privilegium att få göra så mycket musikaliskt utmanande och att vara med i en kör som har en fast förankring i en församling.

Hon beskriver det som en glädje och lycka att sjunga, på mässor, i den mindre grupp som sjöng på vespergudstjänsterna, ibland vid begravningar eller bröllop. Och så på de större konserterna förstås.

– Man lär känna andra som finns i kyrkan och jag upplever att vi är uppskattade av församlingsborna. Det finns en varm och vänlig attityd i kyrkan, en god stämning. Jag känner att jag har en hemvist i kyrkan.

Finns det något kammarkören gjort som du minns särskilt?

– Ja, det var Passion – 24 timmar på liv och död, Fredrik Sixtens ”En svensk

Markuspassion” som sticker ut. Vi medverkade i den vid påsktiden för två år sedan. Det var ett intensivt arbete, vi fick lära oss mycket om scenframställning och dessutom måste vi kunna allt utantill. Det var en stor upplevelse.

Att Nacka kyrka har varit stängd för ombyggnad har förstås påverkat kören också:

– Vi har tränat och blivit allt bättre på att sjunga a cappella (utan ackompanjering), det kommer vi att ha glädje av framöver!

”Man får så mycket tillbaka”

DET BÄSTA MED mitt arbete är alla möten med människor, säger Håkan Calmroth, en av Nacka församlings tre diakoner med sin bas i Ålta.

– Att vara diakon är något annat än att vara t ex socialsekreterare. Jag har en annan relation till dem jag möter, jag arbetar socialt med ett kristet förtecken.

Hur ser dina dagar ut?

– Jag kommer just från en kväll i kyrkan med soppa, yoga och samtal. I morgon åker jag till Mariefred på en diakonal dagsutfärd tillsammans med

min kollega Anna-Karin Johansson och femtio församlingsbor. Jag har många samtal med människor, det kan handla om livskriser och ekonomiska bekymmer. Jag försöker lotsa människor, så att de hittar fram till den hjälp de har rätt till. Ibland leder jag andakter, firar högtider. Och så finns jag med i ett nätverk som tillsammans med fritidsgården, skolan och andra aktörer ger stöd åt ungdomar på olika sätt.

Det finns både glädje och sorg i ditt arbete?

– Ja, så är det. Man kommer nära tragiska händelser, människors smärta och sorg. Men man får så mycket tillbaka, och man får också vara med om när det vänder, blir ljusare.

Om du fick bestämma i Nacka församling, vad skulle du göra då?

– Jag har ju ingen överblick över allt församlingen gör, men om man ser till diakonin vet jag vad jag önskar. Då skulle vi anställa en diakon till i centrala Nacka. Vi kunde hinna med uppsökande arbete, organisera insamlingar, ge mer tid till dem vi möter. Många människor har det tufft idag, både ekonomiskt och på andra sätt.

”Jag tänder ett ljus för barnen”

NÄSTAN VARJE SÖNDAGSFÖRMIDDAG promenerar Marianne Lindroth hemifrån till Ålta kyrka, varannan vecka tjänstgör hon dessutom som kyrkvärd. Promenaden tar en knapp halvtimme.

– Det är skönt, jag går där och filosoferar, säger hon.

Marianne har varit kyrkvärd i 18 år och tycker att uppdraget är viktigt.

– Jag står där vid dörren och hälsar på alla som kommer, ger dem en agenda och psalmbok. Det blir många kramar, de känner igen mig och känner sig sedda själva. Sen läser jag en del texter under gudstjänsten, tänder ljus för församlingsbor som gått bort, för barnen som döpts och paren som blivit

vigda. Jag samlar in kollekt och hjälper till under nattvarden.

Om prästen av någon anledning inte skulle komma till gudstjänsten ska kyrkvärderna se till att de som kommit till kyrkan ändå får be, sjunga en psalm och kanske höra text ur Bibeln.

– Det har aldrig hänt, säger Marianne. Men nog skulle jag klara det om det skulle ske.

Däremot har hon varit med om att människor blivit dåliga under gudstjänsten så att man har fått kalla på ambulans.

Har du inte tröttnat på alla predikningar någon gång, tänkt att du skulle vilja stanna hemma?

– Nej, faktiskt inte. Jag tycker alltid att jag får en ny insikt, man kan se på texterna utifrån nya infallsvinklar. Gudstjänsten är en helhet, där finns texterna ur Bibeln, vi ber tillsammans och så är det musiken och sångerna. Ibland sjunger Charlotte (Granberg) eller Heléne (Romin Hammarström), och ibland tar Heléne fram fiolen. Jag njuter av musiken. Allt samverkar.

”Låt Gud stå i centrum”

AWAD OLWAN, IMAM i Muslimernas Förening i Nacka, var inne i Nacka kyrka första gången 2007 för att uppvakta biskop emeritus Bengt Wadensjö som fyllde år.

– Roligt, här får man läsa Koranen i kyrkan, tänkte jag.

Fast dessförinnan hade han börjat fira gemensamma andakter tillsammans med församlingen i Fisksätra kyrka och haft samtalskvällar om religion i moskén. Kontakterna mellan församlingen och muslimska föreningen började 2003.

– Den svenska kyrkan är mjuk och välkomnande, påminner mig om min uppväxt i byn Sinjil utanför Ramallah i Palestina där minst hälften av invånarna

var kristna. Nu har många av dem valt att lämna landet efter decennier av ockupation, men gemenskapen mellan kristna och muslimer märks överallt, i skolan, på arbetsplatsen, i politiken osv. Palestina är ett land med många minoriteter och kulturer men med ett enat folk. Rygggraden är gemenskapen mellan kristna och muslimer. Att vi hade olika religioner var en del av livet.

Vad tänker du på när jag säger Nacka församling?

– Våra grannar, våra vänner. Jag ser personer framför mig som jag känner. Det är också min vision, att allt fler av oss ska se varandra som bröder och systrar. Gud är en – men uppenbarar sig på olika sätt.

Om två år – då finns den nya moskén på plats intill kyrkan i Fisksätra centrum, tror Awad.

– Då har vår vision blivit verklighet och gemenskapen mellan kristna och muslimer är så normal att ingen tänker på det. Guds Hus betyder att vi har olika religioner men ändå är ett folk. Nästa generation muslimer kommer att känna sig hemstadda i Sverige i djupare bemärkelse jämfört med min generation. De talar bättre svenska och kan därför tjäna sitt land och sin religion bättre.

Har du något råd till Nacka församling?

– Låt Gud stå i centrum ännu mer än nu. Det är Han som skänker själen ro och ger livet en mening.

”Förmågan att tänka om och tänka nytt”

– **ATT JOBBA IHOP** med Nacka församling ger energi, säger Sven-Gösta Holst. Han är pastor och föreståndare i Forumkyrkan, den ekumeniska frikyrkoförsamlingen som är granne med Forums alla affärer och bostäder.

Vad är din första tanke när du hör ”Nacka församling”?

– Något vidsynt och positivt. Kanske ser jag Carl Dahlbäck. Det är nog förknippat med det arbete vi lagt ner

tillsammans för att hitta ett fördjupat samarbete. Övertygelsen att inget är omöjligt, det går att tänka om och hitta nya lösningar. Att möta kritik och lyssna på invändningar med respekt. Vi vill ju samma sak, göra Kristus känd i den här kommunen.

Sven-Gösta Holst har en bakgrund i andra branscher, film, teve, marknadsföring.

– Där är man van vid att hitta nya vägar. Men ett otal gånger har jag upplevt hur svårt det kan vara i kyrkans värld, lite som ”Glad för förnyelse, men avskyr förändring”. Men så är det inte alls i Nacka församling!

Om du får önska något för framtiden?

– Att den atmosfär av kärlek, vidsynhet och nytänkande som präglar vårt interna samarbete också ska kännas i de gudstjänster och aktiviteter vi bjuder in till. Så att fler nackabor vågar söka sig till kyrkans gemenskap – för att söka Guds värme, helande och upprättelse.

”Ljuset tillbaka på andra sidan torget”

– **JAG HOPPAS ATT** församlingen är uthållig och orkar fortsätta hjälpa människor. Och att samtalen och religionsdialogen här lever vidare, säger Barbro Bolonassos, välkänd och prisad chef för biblioteket i Fisksätra.

Man ser henne ila runt inne i biblioteket, med fullt fokus på besökarna, vilka de är och vad de vill ha hjälp med.

– Det var mörkt och tomt på andra

sidan torget när kyrkan var stängd för ombyggnad, nu lyser det igen. Alla här vet var kyrkan finns och att kyrkan bryr sig. Hon citerar en dikt, tonsatt av Mikis Theodorakis: "Jag öppnar min port om kvällen och håller min lampa högt så att de hemlösa finner vägen hit."

Om två år fyller Fisksätra 40 år, och i 15 år har Barbro arbetat här för att stärka identiteten hos fisksätraborna, få människor att vara stolta över sitt ursprung och sin nya hembygd. Biblioteket har i praktiken också fungerat som ett medborgarkontor, här har människor fått hjälp med allt möjligt. Nu finns sen flera år Råd- och stödcentret Källan i kyrkans lokaler tvärs över torget.

– Källan har betytt mycket, jag försöker hålla kontakt med Källan så att jag vet när jag kan hänvisa människor dit.

I Fisksätra finns så oerhört mycket kunskaper, "guldskatte", säger Barbro.

– Demokrati är att lyssna, och ta vara på varandras kunskaper. Litteraturen är gränslös på ett sätt som varken politiken eller religionen är. Biblioteket har en demokratisk dimension och kyrkan en andlig dimension, förmedlar hopp.

Vad önskar du dig mer för Fisksättras del?

– En Fisksätrakör och en Fisksätra-orkester!

"Att ta unga på allvar"

– **DET VAR UNDER** och efter konfirmläggret som jag kände att jag ville fortsätta vara med, säger Erika Pihl, en av drygt 50 ungdomsledare i Nacka församling.

På lägret lärde hon känna människor som levde utifrån kyrkans grundvärderingar, med en människosyn som hon tyckte om och som skapade trygghet.

– Jag kunde vara mig själv, alla sågs som värdefulla och vi hade väldigt kul.

Som ungdomsledare gick Erika en

utbildning i flera steg, sen fick hon söka uppdrag.

– Jag arbetade som volontär i vår vänförsamling i Jelgava i Lettland, i deras barnverksamhet under sommaren. Sen var jag med konfirmander som läste under vintern och konfirmanderna på båten Elida. Det ska jag göra även den här sommaren.

Vad har de här åren betytt för dig?

– Framför allt gemenskap och trygghet. Jag hittar ett slags lugn, det är en särskild stämning här. Och så är det fruktansvärt kul.

Hon säger att hon lärt sig mycket som hon kommer att ha nytta av senare i livet, hur ett bra ledarskap ser ut, hur man samarbetar och kompromissar, hanterar olika situationer och skapar sammanhållning i en grupp.

Vad tycker du församlingen ska göra för att nå ännu fler ungdomar?

– Det gäller att bryta ner gamla fördomar om kyrkan, att möta unga där de finns. Egentligen handlar det inte om materiella saker, det viktiga är att vara på samma våglängd. Att vi tar unga på allvar, visar vilka värderingar vi står för och att vi gör det på ett sätt så att de ser innebörden i dem.

”På sätt och vis ett konstnärligt arbete”

– **EFTER 13 ÅR** som präst blir jag inte orolig när det uppstår oväntade reaktioner eller händelser under en begravning eller ett dop.

Ylva Jansson började i Nacka församling för åtta år sen. Hon har ansvar för församlingens arbete på centrala Sicklaön och var dessförinnan ungdomspräst.

– Det finaste är att få följa och hinna se människor växa. Som man gör när man är tillsammans med konfirmander och ungdomsledare. Som präst möter man ju många människor bara en gång, begravningsgäster till exempel.

När Ylva var ny som präst försökte hon verka lugn utåt även om hon var nervös, säger hon.

– Nu känner jag mig trygg, inget dop eller bröllop är det andra likt, olika saker händer och det är helt naturligt.

Hon berättar om ett bröllop där brudparets lille son rusade fram och överröstade allt med upprörd gråt och illtjut.

– Man får ta hand om situationen på ett kärleksfullt sätt med respekt för alla. Improvisera.

Ylva håller i fler gudstjänster nu i sin nya roll, och känner att hon också där fått mer erfarenhet. Att hitta mening i texterna som kan sträcka sig över tid och rum är ett kreativt och på sätt och vis konstnärligt arbete som hon tycker om.

Och hur är församlingen som arbetsplats?

– Det är högt i tak här och finns en generös anda. Man kan ta upp och diskutera allt när vi präster samlas, och det finns utrymme för att utvecklas.

Och om du fick bestämma, vara kyrkoherde?

– Då skulle jag ta med mig alla medarbetare och förtroendevalda på en retreat, några dagar då man är tillsammans fast man är tyst utom i bön och sång. Genom tystnaden framträder alla lika mycket, man delar en upplevelse och lär känna varandra. Det skulle påverka framtida vägval.

”Dagarna går så fort”

REGNET ÖSER NER över elbilen. På flaket ligger en trimmer, Bengt Svärd har tagit bort högt gräs runt gravstenarna på kyrkogården vid Nacka kyrka. Några veckor tidigare kunde man se honom lägga kantsten vid en ny uppfart till Södra kyrkogården vid Dammtorpssjön, tillsammans med kollegan Rolf Andersson.

– Det är därför jag trivs så bra, jobbet är så varierande; anläggningsjobb, att klippa gräs, gräva gravar, kratta och plantera. På vintern är det

snöröjning, reparationer, ombyggnader och arbete med att se över maskiner och verktyg.

Bengt fick fast jobb 1996 efter att ha jobbat säsong två år. Bakom sig hade han ett liv som kock på sjön och arbete i Stockholms parkförvaltning.

Samtidigt med Bengt började Rolf Andersson, som var snickare. Tillsammans byggde de minneslunden, och var med och anlade Tidevarv, askggravplatsen som invigdes i november 2010. Ett bildspel om det finns dokumenterat och kan ses på församlingens hemsida.

– Det är roligt att vara med och göra något som är bestående.

Att arbeta på en kyrkogård är lite speciellt. Ibland kommer ett sällskap som ska vara med vid en urnedsättning.

– Då får man hålla upp med gräsklippningen. Det gäller att vara lite uppmärksam, jag har ju hörselkåpor med radio och hör inte alltid kyrkklockan.

Församlingen är numera miljödiplomerad, hur påverkar det ditt arbete?

– Vi har arbetat med miljöfrågor länge, nu blir det ännu mer. Vi började tidigt med sopsortering och miljöbränsle och har nog haft elbilar i tio år.

Vad är roligast i ditt jobb, och tråkigast?

– Roligast är tugget mellan oss arbetskamrater, gemenskapen. Tråkigast... ja det är väl ihållande regn och blåst.

”Jag bodde granne med prästgården”

– **EN FÖRSAMLING MED** stort engagemang i ungdomarna och i kontakterna med olika kulturer och religioner. Som är öppen och modern utan att tappa bort sitt budskap.

Så skulle Erik Langby, Nackas ledande kommunalråd under många år, beskriva Nacka församling om någon frågar. Han tycker om den profil församlingen har, med stor bredd i konfirmandarbetet, många ungdomsledare och mycket samarbete med andra samfund och religioner.

– Den stämmer väl överens med kommunens vision om öppenhet och mångfald.

Nacka kommun har i linje med det

under flera år bidragit ekonomiskt till Guds hus och Källan, det råd- och stödcenter som församlingen driver i Fisksätra tillsammans med Muslimska föreningen, katolikerna och Stadsmissionen.

Hur ser din egen relation till kyrkan ut?

– Jag har många fina minnen från julbön och julotta i Nacka Kyrka från att jag var ganska ung. Snörika vintrar på 60-talet gick vi ofta till julottan med facklor, vilket var väldigt trevligt. Min mors arbete på Pastorsexpeditionen i kombination med att familjen bodde granne med prästgården, liksom mina egna kontakter, gjorde att jag genom åren träffat alla kyrkoherdar i Nacka – i några fall också privat.

– Bland fina tidiga minnen finns också Kristi Himmelfärdsotta på Kulberget vid Nyckelviken, med musik, morgonfika och sagolik utsikt över Stockholms inlopp. Bland senare års minnen finns olika kontakter och diskussioner med inte minst Bengt Wadensjö och Carl Dahlbäck kring Guds Hus i Fisksätra.

Om du var kyrkorådets ordförande, vad skulle du göra då?

– Det vore väldigt pretentiöst av mig att ha åsikter om det. Jag hoppas att församlingen fortsätter med en bred öppen verksamhet, står fast vid sina grundläggande värden och följer med i tiden.

”Då fick jag läsa Bibeln”

– **NÄR JAG LÄMNADE** in mitt CV till Nacka församling fick jag veta att det fanns 45 andra sökanden. Jag hade inget hopp om att få jobbet. Men så blev jag kallad till intervju.

Nu har Suren Amaryan arbetat som kyrkvaktmästare i Nacka i fyra och ett halvt år. I sitt gamla hemland Armenien var han civilingenjör, och han fick vänta i sex år på uppehållstillstånd i Sverige för sig och sin familj.

– Jag fick kämpa, fick flera avslag.

Men ”efter mörkret kommer ljuset” står det i Bibeln. Den 21 januari 2006 fick vi beskedet att vi fick stanna.

Suren håller kyrkan och församlingshemmet i ordning. Han är med på gudstjänster och dop, vigslar och begravningar. Sköter det praktiska, finns till hands för präster, gudstjänstfirare och begravningsgäster.

– Jag vill att de som sörjer vid en begravning ska känna mitt deltagande och stöd. Här i kyrkan möter man människor i olika situationer och det handlar om allt mellan liv och död.

När Suren var barn var Armenien, en Sovjetstat, användes kyrkorna som vapenlager.

– Utanför kyrkan stod en soldat, som var beordrad att vakta vapenlagret. Barnen som passerade på väg till skolan kastade sten på honom. Jag frågade varför man inte fick gå in. En gammal kvinna förstod att jag var intresserad, och bjöd in mig till ett bönerum som hon hade hemma, i hemlighet. Där fick jag läsa Bibeln för första gången. Men fortfarande tycker jag synd om soldaten som skolbarnen kastade sten på...

Suren har döpt sina barn i kyrkan i Armenien, och ett dop där är en stor fest med dans och levande musik.

Hur är det annars när du jämför kyrkan i Armenien och här i Sverige?

– Skillnaden är hur människor ser på makt och demokrati. I Armenien finns det en stark hierarki inom kyrkan, de

högsta bestämmer allt och är prestigefyllda. Det är också stor skillnad mellan kyrkor i städer och på landsbygden. Här arbetar man mer demokratiskt, kyrkan har fler anställda och skillnaderna mellan stad och land är inte så stora.

Text: Laina Rosberg

Så kan Guds hus komma att se ut i framtiden. Fisksätra kyrka till vänster och den nya tillbyggnaden med en inglasad del och moské till höger. Fasaddritningen kommer från Draken Arkitektur AB.

FREDEN BÖRJAR I FISKSÄTRA

Fisksätra kyrka genomgår stora förändringar. I takt med att bostadsområdet blir allt mer mångkulturellt och mångreligiöst får byggnaden och verksamheten nya former. Målet är att skapa en plats för människor med olika religiös bakgrund, där de kan möta Gud och medmänniskor. Samt arbeta för fred och ge stöd till människor i en utsatt livssituation.

GUDS HUS

Segraren i Arkitektmuséets årliga pepparkakshustävling fick stor uppmärksamhet i media och lokala tevenyheter julen 2011: En traditionell svensk kyrka sammanbyggd med en moské. Allt i pepparkaksdeg, smyckat med karameller, glasyr och marsipanblommor. När bagerskan/arkitekten fick höra talas om Guds Hus-projektet i Fisksätra, skänkte hon sitt konstverk till Nacka församling. Det finns nu att beskåda i Fisksätra kyrka.

En moské vägg i vägg med en kyrka är inte bara en kul och kreativ idé. Det är också en bild av vårt nutida Sverige. Den ström av människor som flytt eller flyttat för att söka en möjlig framtid på en ny plats har förändrat vårt land. I Nacka är detta tydligast i Fisksätra. På denna lilla plats i kanten av Baggenstaket bor människor från ett 80-tal länder. I området talas mer än 50 språk. Barn och vuxna från olika religioner och kulturer möts på dagis, i skolor, tvättstugor och affärer. Det mångkulturella och mångreligiösa samhället är en del av vår vardag och kommer så att förbli.

Den här förändringen ställer frågor till församlingen. Vad är det att vara kyrka idag? Hur kan Nacka församling bidra till människor och samhälle i Fisksätra? Det är tankar om detta som fött idén om ett Guds Hus, en kyrka vägg i vägg med en moské mitt i förorten.

Nacka församling har funnits i Fisksätra sen området byggdes på 70-talet. 1996 bildades

S:t Konrads katolska församling och Muslimernas förening i Nacka. De tre samfundet har haft regelbundna kontakter genom åren. I början av 2000-talet blev kontakterna intensivare och en kreativ dialog utvecklades.

I takt med att tilliten och vänskapen växte, föddes också idéer om att göra saker ihop. 2008 startade "Källans råd och stödcenter" där de tre samfundet tillsammans med Stockholms stadsmission började arbeta för att hjälpa människor i utsatthet. Plikten att bistå sin nästa är något som förenar kristen och muslimsk tro.

MEN RELIGION ÄR också bön och gudstjänst. I Fisksätra kyrka hade både katoliker och protestanter firat gudstjänst sen många år. Men huset var i behov av renovering och var för stort och dyrt för Nacka församling. Muslimernas förening möttes till fredagsbön i en alltför liten källarmoské i Fisksätra. Katolska församlingen närde också en dröm om en egen kyrka, men den ekonomiska verkligheten gjorde drömmen orealistisk.

Det var nu idén föddes, kunde samfundens lokalproblem lösas tillsammans? Om kyrkan renoverades och kyrksalen förändrades kunde Nacka församling och St Konrads församling få ett kyrkorum som båda kände sig hemma i. Och om Muslimernas förening dessutom byggde en moské bredvid kyrkan så kunde ett Guds Hus skapas vid torget i Fisksätra.

Idén väckte både entusiasm och farhågor. En muslimsk pappa sa: "Jag vill att mina barn och barnbarn ska växa upp på en plats där de ser att människor respekterar varandra och samverkar trots olika religioner och kulturer. Med ett Guds Hus kan det bli så i Fisksätra." Någon annan såg Guds Hus som ett viktigt fredsprojekt i en tid när det religiösa våldet vaknat till liv igen. "Freden börjar i Fisksätra", blev ett uttryck för det tankesättet.

SAMHÄLLSINTRESSERADE OCH POLITIKER såg idén som ett viktigt steg för integration och ökad kontakt mellan människor i de mångkulturella bostadsområdena.

Men kritiska röster fanns också. Rädslan för att Guds Hus skulle leda till religionsblandning väckte farhågor hos en del. Andra pekade på de starka motsättningar mellan kristna och muslimer som finns på olika platser i världen. Vissa troende såg det som svårt att kombinera Guds Hus med sin syn på missionsuppdraget som getts i Koranen och Nya Testamentet.

De tre samfundet beslöt sig ändå för att undersöka om Guds Hus kunde bli verklighet. De satte igång ett intensivt arbete i ett projekt som startade 2009. Det fanns juridiska och ekonomiska frågor som behövde lösas. Vem ska äga vad? Vem ska betala vad? Hur ska samfundens relationer se ut i framtiden?

LIKA VIKTIG VAR uppgiften att informera om projektet. Ett Guds Hus som inte var tillräckligt förankrat hos medlemmarna skulle eka tomt när det blev färdigt. Samtalsgrupper, arbetsgrupper, caféföreläsningar, studieresor, seminarier, dialogkvällar ordnades för att ge människor möjlighet att ta ställning.

På samma sätt skulle ett Guds Hus som inte hade stöd hos de förtroendevalda bli sårbart och beroende av eldsjälur och pionjärer. De två kyrkoråden och Muslimernas förenings styrelse möttes därför regelbundet under hösten 2009 för att formulera en gemensam värdegrund. Dokumentet skulle bära visionen in i framtiden.

I texten slogs fast att

- Vi tror på en enda Gud, skapare av himmel och jord.
- Vi tror att Gud är barmhärtig, nåderik och kärleksfull

Ytterligare ett steg på vägen till ett Guds hus i Fisksätra. Nacka församling sålde en bit av marken vid Fisksätra kyrka till Stiftelsen Fisksätramoskén.

- Vi tror att varje människa har samma värde och rättighet
- Vi tror att Gud kallar oss att älska vår medmänniska och värna liv

Idén och syftet med Guds Hus presenterades som

- Skapa rum för människor att möta Gud och ta Gud på allvar
- Ge möjlighet för människor med olika religiösa traditioner att mötas
- Ge stöd till människor i utsatthet och utanförskap
- Bidra till en fortsatt positiv utveckling i Fisksätra
- Visa att religion är en enande kraft i lokalsamhället och en resurs i fredsarbetet.

NÄR GUDS HUS för första gången uppmärksammades i de rikstäckande medierna väckte det stort intresse. Teve, radio och tidningar i ett 15-tal länder beskrev projektet. I Sverige drogs Guds Hus in i

debatten om det mångkulturella samhället, religionernas identitet och religiösa församlingars roll i samhället. Hos många väcktes stora förväntningar på ett nytt sätt att mötas över religionsgränser. Andra såg värderingar och traditioner hotas av ett så nära samarbete.

Viljan att fortsätta projektet i Fisksätra var dock väl grundad. När Nacka församling våren 2011 fattade beslut om att renovera Fisksätra kyrka, var ambitionen att skapa ett kyrkorum som skulle fungera för både katolska församlingen och Nacka församling. Beslutet vilade på planering och samarbete med S:t Konrads församling och Stockholms katolska stift som också bidrog ekonomiskt. Detta var det första konkreta steget mot visionen Guds Hus. Arbetet startade sommaren 2011 och i februari 2012 kunde Stockholms biskop Eva Brunne inviga kyrkan, som var fylld av fisksätabor, tillsammans med representanter från Katolska stiftet, Muslimernas förening och Judiska församlingen i Stockholm. Fisksätra fick sin egen kyrka.

Källan råd och stödcenter är en uppskattad mötesplats i Fisksätra.

Men hösten 2011 innehöll också en motgång. Katolska församlingen såg inte längre en möjlighet att prioritera det omfattande arbetet med Guds Hus-projektet. Man ville fortsätta att vara och verka i de nya lokalerna men ansvaret för helheten övertogs av Stockholms katolska stift. Den katolska närvaron finns kvar men i ny form.

DET TREDJE STEGET, att bygga en moské bredvid kyrkan och binda samman dem med ett glasparti, är i skrivande stund väl förberett. Ritningar är framtagna, Nacka församling har beslutat sälja nödvändig mark, Nacka kommun har godkänt en planändring och byggnaden är projekterad och kostnadsberäknad. Muslimernas förening har bildat en stiftelse som ska bygga och äga moskén.

Ett insamlingsarbete pågår för att få in medel till moskén och den glasade delen.

En stor del av vägen från vision till verklighet har avverkats. Relationerna mellan människor i församlingarna har fördjupats och utökats. Alla som har deltagit har fått nya kunskaper om varandra och hur livet kan vara för människor av annan tro och kultur.

Fortfarande finns de som hyser farhågor och är kritiska till att en kyrka och en moské är nära grannar. Deras argument är också viktiga för projektet. Motstånd kan leda till fördjupning och medvetenhet om möjliga misstag och risker.

Men viljan att gå vidare är stark. Längtan att visa att religioner kan samverka för allas bästa är fortfarande den drivkraft som för arbetet framåt.

Guds Hus är ännu inte på plats men vägen till att förverkliga visionen är nu kortare än någonsin.

KÄLLAN RÅD OCH STÖDCENTER

Bakgrunden till Källans råd- och stödcenter är de många människor som vände sig till församlingens diakoni i Fisksätra för att få stöd och hjälp i livskriser – inte bara svenska kyrkans medlemmar, utan ofta människor med annan religiös bakgrund. Hur skulle kyrkan i Fisksätra kunna möta alla behov?

Under 2007 inleddes en dialog med Stockholms Stadsmission, Muslimernas förening i Nacka och S:t Konrads Katolska församling med siktet inställt på ett socialt/diakonalt samarbete, utifrån en gemensam värdegrund, för att hjälpa medmänniskor. Resultatet blev Källans råd- och stödcenter som öppnade 2008. Verksamheten har sina lokaler på bottenvåningen i Fisksätra kyrka.

KÄLLAN HAR ÖPPET fem dagar i veckan, för människor som behöver hjälp och stöd i livssituationer och kriser, ofta då annat stöd brister eller är obefintligt. Till Källan kommer människor som lever i utanförskap och isolering, som upplever sig blivit kränkta, missförstådda eller inte fått det stöd av myndigheter de har rätt till. Hit kommer också barn och familjer som lever i fattigdom, materiell, språklig eller kunskapsmässig. Här finns barn som inte får den omsorg de behöver, därför att mamma eller pappa inte orkar med sin livssituation. Papperslösa familjer som behöver hjälp med tandvård, sjukvård och skola till sina barn.

Och så alla de ensamstående kvinnor med invandrarbakgrund som inte kan få ett arbete utan tvingas vända på varend krona men ändå inte får ekonomin att gå ihop i slutet på månaden, tillintetgjorda av att inte kunna försörja sig och sina barn. Källan möter också många som är i Sverige med

arbetstillstånd. Tyvärr finns det oseriösa företag som anställer människor under förutsättning att de arbetar 100 procent men bara får lön för 50 procent, ett nutida slaveri.

VARDAGEN I FISKSÄTRA kräver helt nya lösningar och Källan har fått en viktig roll i mångas liv. Verksamheten fungerar ofta som en brobyggande funktion mellan individ och samhälle, mellan enskilda människor och myndigheter. Källans medarbetare och volontärer har mångkulturell, religiös och språklig kompetens.

Källans verksamhet finansieras av Stockholms Stadsmission, Stockholms katolska stift, Muslimernas förening i Nacka och Nacka församling. Man får också bidrag från Stena fastigheter och Nacka kommun.

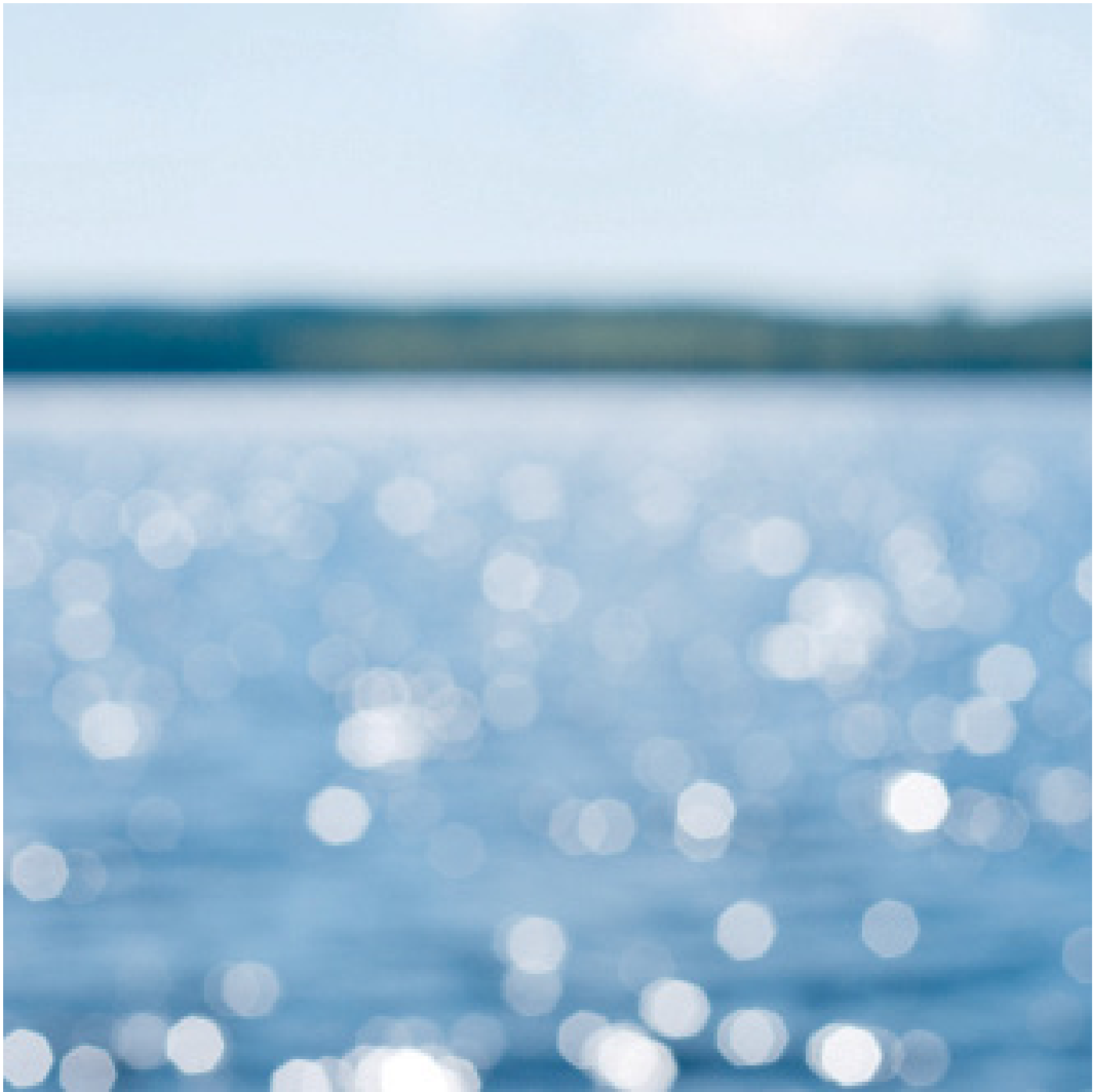
”FISKIS UNGAR BETONGENS KUNGAR!” har under många år varit budskapet på barnens t-shirts under den internationella festen i Fisksätra. På festen 2012 stod det på tröjorna: ”Freden börjar i Fisksätra!”.

Den internationella festen är en av de viktigaste årliga händelserna för fisksätraborna. Här träffar man grannar, äter mat från världens alla hörn och tar del av den kreativa lokalunderhålningen. Småföretagandet spirar och man kan köpa afrikanskt hantverk, latinamerikanska flöjter eller vackra sjalar tillverkade i någon fisksätrabos födelseby.

Här hittar man också aktörer från politiska partier, ideella föreningar, företag och kommunen. Alla vill vara del av det nya Sverige!

Med den uttalade visionen att alla religioner kan leva tillsammans i Fisksätra och att det är fisksätraborna som startar världsfreden skapades Källan 2008. Nu är den ambitionen det coolaste i Fisksätra och barn och ungdomar bär stolt budskapet på sina T-shirts.

Text: Henrik Larsson och Pernilla Landin

DÄR FRAMTIDEN TRÄDER I DAGEN

Mycket har förändrats sedan Nacka församling kom till för drygt 125 år sedan. Hur församlingen kommer att se ut i framtiden är svårt att veta. Det enda vi kan vara säkra på är att resan fortsätter. Guds folk är ständigt på väg.

NUET – EN BRYGGA TILL FRAMTIDEN

I den här skriften försöker vi sammanfatta församlingens historia och utveckling fram till idag. Det är ingen lätt uppgift och därför saknas mycket, inte minst av utrymmeskäl.

Ännu svårare är det att blicka framåt och försöka föreställa sig förutsättningarna och utformningen av församlingens arbete i framtiden. Lika lite som man år 1887 kunde ana att församlingen och kommunen skulle se ut som den gör idag, lika omöjligt är det för oss att skåda framtiden i kristallkulan. Kanske kommer just de

frågor vi diskuterar och de beslut vi fattar nu visa sig bli avgörande för hur framtidens församling tar gestalt.

Det finns en rad skeenden som påverkar församlingens framtid, och en rad frågor att ställa. Satsningarna på nya bostäder, vägar och tåg till Nacka-Värmdö gör att församlingen växer. Samtidigt fogas Nacka alltmer samman med Stockholms stad och blir en del av storstadsmiljön. Klimatförändringarna får konsekvenser för boende, fastigheter, resor och arbete. IT-samhällets till synes obegränsade möjligheter kommer att påverka församlingsarbetet. Likaså kommer framtida troliga församlingsammanslagningar också skapa nya förutsättningar.

HUR KOMMER EN nödvändig och grundläggande omstrukturering av kyrkans arbete att se ut för att möta helt andra och sämre ekonomiska förutsättningar än dagens?

På vilket sätt kommer det ekumeniska samarbetet med det nybildade samfundet Equeuniakyrkan och det ekumeniska samarbetet med S:t Konrads katolska församling att påskynda det ekumeniska närmandet och kanske även på sikt förändra det kristna landskapet i Sverige.

Vad kommer Guds hus och Källan i Fisksätra att få för konsekvenser inte bara när det gäller interreligiös dialog och praxis, utan även synen på religionernas möjligheter som fredsfrämjare och byggstenar i samhällets arbete för integration?

Hur kommer religionernas Stora berättelser att överleva och förändras av vetenskapstron och relativitetsnormen som dominerar idag?

Kommer det gryende engagemanget för miljö och hållbar utveckling att leda till en djupare global fredsvision genom insikten om allt livs samband och överlevnad?

När kommer vår tids "individuella projekt" och konsumtionssamhällets frosseri att mättas och ersättas av en ny medvetenhet om vår andlighet?

FAKTUM ÄR ATT det är omöjligt att ens formulera frågorna eftersom framtidsscenarioerna är så oförutsägbara.

Ändå säger de en hel del om vår tids frågor, såväl förhoppningar som farhågor.

Visst är det så att det som sker idag är en brygga mot framtiden. Både det som sker genom medvetna kloka beslut och det som de allt snabbare påtvingade förändringarna för med sig. Och nog är vår tro och kristna erfarenhet att det till synes anspråkslösa kan bära något märkvärdigt stort inom sig. Senapskornets hopp är stort.

Därför kan de stora förändringarna växa fram ur de små justeringarna vi är med om att göra idag. De viktiga utvecklingarna kan komma ur en

liten beteendeförändring som leder stegen vidare på den inslagna vägen. Och då kan nästan vad som helst bli avgörande. Allt från beslut om församlingsinstruktion, gudstjänstutveckling, miljödiplomering, ny organisation, förnyelsen av Nacka kyrka, samarbetet med Forumkyrkan, Källan och Guds hus, avgiftshöjning med mera.

Om vi ändå ska försöka beskriva det som kan känneteckna församlingen i framtiden, så bygger det på vad vi idag ser som viktiga förändringar och visioner i vårt arbete.

KYRKAN MARGINALISERAS OCH PÅNYTTFÖDS

Det är mycket som talar för att medlemsminskningen kommer att fortsätta i ungefär samma takt som de senaste åren. De medlemmar som idag inte känner någon tillhörighet med svenska kyrkan kommer förr eller senare att gå ur församlingen, om inget särskilt inträffar. Ett medlemstal på 50 procent av de boende i församlingen är den gräns som ganska snart kommer att passeras. Då kommer Svenska kyrkan också i numerära tal alltmer att beskrivas i minoritetstermer.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige har haft en särställning i samhället och i människors tro och liv. Trots sekularisering och inflyttning är den kristna traditionen fortfarande starkt sammanvävd med familjetraditioner och kulturliv. Det blir intressant att se hur kyrkan och samhället i framtiden klarar att förvalta den gemensamma historien utan att stänga nya traditioner ute.

Hur ska Sverige kunna fortsätta vara en sekulär stat, som ser idealitet och religionsutövning som viktiga byggstenar i demokrati- och mångfaldsbygge och samtidigt tillåta den evangelisk-

"När tiden är inne kan en nyfödelse gå väldigt snabbt."

lutherska traditionen att ha en berättigad särställning genom sin svenska historia?

ATT SVENSKA KYRKAN får ta upp medlemsavgiften via skattsedeln har givetvis hjälpt kyrkan att klara den omställningsprocess som det innebär att verka i ett samhälle som går från enhet till mångfald. Det troliga är dock att det är först när de ekonomiska förutsättningarna mer radikalt försämrats som den verkliga omställningen tvingas fram. I en sådan situation kommer det att bli tydligt att det institutionella och det essentiella endast är olika sidor av kyrkan och inte något som hotar Kyrkans överlevnad. Utmaningen i framtiden är att låta nya former och strukturer växa fram som kan ge bättre stöd åt den andlighet människor erfar i en ny tid.

Kanske kan våra barnbarns-barnbarn beskriva kyrkans och den kristna trons utveckling som en förvandling från en marginaliserad roll till en ny och relevant betydelse. När tiden är inne kan en nyfödelse gå väldigt snabbt. Det är vår förvisning att den kyrka som överlevt stora vetenskapliga revolutioner och teologiska reformationer under 2000 år kommer att leva vidare även i framtiden. Men förhoppningsvis har tron och andligheten som kunskapskälla en mer medveten och accepterad roll i människors liv. Det är mycket möjligt att det ökade miljömedvetandet kommer att leda människor i den riktningen.

DET SOM NU beskrivits handlar mer om Kyrkan som idé och organisation än det lokala uttrycket för kyrkan. Både den institutionella sidan av kyrkan som ger ekonomiska förutsättningar och informationstekniken som förlänger kyrkans närvaro in i hemmen är självklara förutsättningar också i framtiden. Men man kommer inte ifrån att den reella världen har sina och helt andra förutsättningar och det kommer alltid att finnas behov av möten IRL, ”In Real Life”, då ordet blir kött. Den

pragmatiska lokala verkligheten beskrivs bättre genom församlingsbegreppet.

I en tid då kyrkavgiften inte längre kan ge ryggrad åt verksamheten kommer det att krävas ett förändrat församlingsbegrepp. Den tid då församlingen bars av de anställda är en parentes i svensk kyrkohistoria. Församlingen och Kristi kyrka är helt enkelt alla de som vill mötas i ett kyrkligt och kristet sammanhang. Det vill säga de människor som är beredda att ge av sin tid, sitt kunnande och sina resurser som ideella medarbetare i den lokala församlingens tjänst. Det är alla de som vill dela sin andliga längtan, sin tro och sitt tvivel, sin kamp och sin glädje, sin livsberättelse med andra.

Det är en svår men viktig omvandling som behövs om vi ska komma dithän att anställda fungerar som sammanhållande länkar mellan grupper och verksamheter, och mer har funktionen som handledare och kunskapsbärare än idégivare och drivkrafter i församlingsarbetet. Förändringar som bär växer alltid organiskt, nedifrån och utifrån människors liv och erfarenheter. Församlingens uppgift måste vara att ge plats för ett andligt och mänskligt växande inom ramen för den stora kristusberättelsen. Människor vill vara subjekt och forma sin egen andliga verklighet och definiera sin tro på ett myndigt självständigt sätt. Församlingen måste arbeta aktivt för att komma bort från det invanda konsument – producentförhållandet som fortfarande råder i församlingslivet.

Detta är egentligen den djupa innebörden av det allmänna prästadömet och ett självklart bemyndigande av människans andliga liv. Det är vår uppgift att bana väg för detta förändrade förhållningssätt inför framtiden.

GUDSTJÄNSTER OCH MÖTEN

Om vi ska försöka formulera kärnan i ett framtida församlingsliv är det inom områdena gudstjänster

och möten som vi hamnar. I församlingen kommer man att fortsätta sjunga lovsånger och tillbe Gud på ett liknande sätt som man alltid gjort genom kyrkohistorien. För lovsången är och kommer att vara ett uttryck för människans kärlek till och beroende av Gud. Hur gudstjänsten utformas och vilka konstnärliga uttryckssätt som fördjupar upplevelsen kommer att bero på i vilken mån församlingen har Kyrkans mandat att mer fritt utveckla sina gudstjänster lokalt. Det är högst troligt att vi går mot en allt större frihet och variation av de olika gudstjänstformerna i svenska kyrkans församlingar.

MEN FRAMTIDENS GUDSTJÄNSTLIV kommer också att vara beroende av en revidering eller möjligtvis en smärre revolution av människosynen i svenska kyrkans bekännelser. Det handlar inte bara om att göra upp med arvssyndsläran som fortfarande står i vägen både i huvud- och i dogm-gudstjänsten.

Människosynen kommer också att påverkas av den moderna hjärnforskningen som idag ger öppningar mot en ny förståelse av människans andliga upplevelser och det komplexa samspelet som väver våra livstolkningar. En förändrad syn på sexualitet och kropp måste utvecklas inom församlingars vardagssteologi. Människan

sedd som individ, det vill säga en odelbar enhet med alla sina behov och möjligheter, kräver att en ny kroppsuppfattning växer fram. Kyrkan är efter många år av förnyelsearbete fortfarande väldigt mycket av en ”huvudfoting”. Synen på kroppen som ett Guds tempel och en port till himlen har ännu inte sett dagens ljus. Trots att Paulus redan

för 2000 år sedan formulerade bilden om kroppstemplet.

Det finns goda skäl att tro att mystiken har framtiden för sig. Många tecken i vår tid leder in på det spåret. Behovet av balans och stillhet, av fördjupning och helhetsperspektiv, av visioner som inte kategoriserar och sätter gränser, av förundransmodeller istället för förklaringsmodeller. I mystiken når människans andliga upplevelser sin fulländning. När den är genomgripande och sann utvecklas den moraliska och andliga mognaden samtidigt i människan.

Framtidens gudstjänstliv och lovsånger kommer att fortsätta präglas av en förståelse av Gud genom Kristusberättelsen, men också genom den nya tidens insikter om hur verkligheten är beskaffad. Genusforskningens insikter om det problematiska i läsningen av gamla heliga skrifter och Queerteologin är båda exempel på hur forskning och praxis kommer ha inflytande över trosläran i en teologi som mycket tydligare än idag utgår från vardagslivets olika livssammanhang. Allt detta har naturligtvis bäring också på gudstjänstliv och kyrkohandböcker.

GUDSTJÄNSTENS FOKUS ÄR de tre relationerna; till Gud, till mig själv och till mina medmänniskor/naturen. När de fungerar som bäst möts de flesta av våra mänskliga och andliga behov i en och samma form, vid ett och samma tillfälle. Men det finns andra möten mellan människor som har andra förutsättningar och behov och det är också församlingens uppgift att utforma och möjliggöra dessa möten.

Informationsteknikens möjligheter och den virtuella världen som vi ännu kanske bara sett konturerna av, är en av de framtida mötesplatserna. Vi försöker idag lära oss att använda de sociala medierna som kommunikationskanal eftersom det blivit naturligt för människor att mötas på nätet.

”I mystiken når människans andliga upplevelser sin fulländning.”

Där delas livet i all dess komplexitet och enkelhet. Kanske får vi snart se en motreaktion mot det lättsamma tyckandet och den narcissistiska principen som uppenbart är en viktig motor inom dessa kanaler. Eller så får vi se en utvidgning mot en virtuell församlingssamfund där vi skapar våra egna musikgudstjänster och predikningar. Allt efter individens behov. Hur framtiden ser ut kan vi givetvis bara spekulera kring.

Men människor behöver människor. Och hud behöver hud. I alla möten som kommer att ske i en rik bredd av olika verksamheter rymms först och sist de diakonala behoven av stöd och samtal kring våra mänskliga vardagligheter och det utsatta livet. Kommun och stat måste ta ett ansvar för medborgarnas grundläggande behov och inte räkna in församlingar och den ideella sektorn som ansvariga i det. Församlingars sociala arbete är ett komplement i den samhälleliga omsorgen. Inte ett fundament.

DIAKONINS UPPGIFT, men även pedagogikens, är att coacha och visa på hur och var människor kan mobilisera sina resurser. Det är att motivera människor att ”veckla ut” det utvecklingsbara i sig och få tillgång till sina möjligheter och rättigheter i samhället. Det måste finnas dem som tydligt visar tilltro till individen och inget hopp om nutid och framtid. Det är församlingens uppgift att vara en medvandrare så långt det är möjligt och erbjuds oss.

En god andlig och mänsklig gemenskap i församlingen är ett sammanhang där människor kan komma till sig själv och få en djupare förståelse av sitt liv, just därför att det sker i relationer där också det utsatta livet får plats. I det diakonala arbetet blir ordet kött och Guds kärlek konkret. Det kan därför sägas konstituera vad det är att vara kyrka. Människor behöver mötas fysiskt. Reellt. Människor behöver dela en måltidsgemenskap tillsammans. Det är en helig handling och ett Guds sakrament.

MÅNGFALDENS RIKEDOM OCH UTMANINGAR

Nacka församling bildades i en tid som starkt präglades av väckelserörelsernas framväxt. Svenska kyrkans präster fick utstå mycken kritik för slätstrukna predikningar och avsaknaden av andligt liv. I de nya och oftast internationellt anknutna väckelserörelserna fick tro och liv ett nytt allvar och lekmännen bemyndigades. Vid tiden 1887 då församlingen bildades hade inte mindre än åtta nya samfund och kyrkor på kort tid vuxit fram i Sverige. Det var Jönköpings traktatsällskap, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, Svenska baptistsamfundet, Fribaptistsamfundet, Svenska Missionsförbundet, Metodistkyrkan, Frälsningsarmén och Helgelseförbundet. Det blev även tillåtet för svenska medborgare att tillhöra den romersk-katolska kyrkan.

Idag noterar vi att de flesta samfunden och kyrkorna söker sig tillbaka till varandra i nya samfundssammanslagningar. Detta blir synligt inte minst i vår egen församling.

Nacka församling har nyligen med både självklarhet och kamp beslutat att fortsätta tolka sin kristna kallelse i ljuset av mångfaldens rikedom och utmaningar. Dagens kyrkoordning anger inga särskilda skäl till att utveckla ett församlingliv i mångfaldens kontext. Men det pluralistiska samhället är här för att stanna och det rymmer givetvis en mångfald av traditioner och uppfattningar där inga kan anses vara mer normerande än andra för individen.

I **FÖRSAMLINGEN SAMSAS** idag flera olika dialekter, ja kanske till och med olika språk för andligheten och tron. Kring våra kyrkor växer särskilda profiler fram som både driver den ekumeniska utvecklingen framåt och som bidrar till interreligiös förståelse och dialog. Det rör samarbetet med den ekumeniska församlingen i Forumkyrkan och Allianskyrkan i Älta, men inte minst

”Världen är en global by där högt och lågt delas, allt från svältkatastrofer och krigshandlingar till de stora händelserna i beslutskammare eller människors privata liv.”

samarbetet med S:t Konrads katolska församling och Muslimernas förening i Nacka, i Fisksätra. Om visionen om ett Guds hus blir verklighet får vår församling vara ett fredstecken om ”en enda kropp och en enda mänsklighet”. Dessutom tror vi att Guds hus kan fungera som en katalysator för en mindre defensiv, utan istället mer progressiv religionsdialog med nya samverkansformer mellan kristna och andra religioner. Interreligiös dialog och praxis kommer att dominera frågorna i det religiösa landskapet i framtiden.

Mångfalden tvingar oss att se på oss och varandra med den Andres ögon. För att kunna hysa sann respekt måste vi försöka förstå den andres sätt att tolka sitt liv – utan att värdera eller döma. Det förutsätter medkänsla och inlevelseförmåga. Det kräver kunskap och livsnära erfarenheter från mänskliga möten. Det är ett förhållningssätt som är gränsöverskridande utan att vara gränslöst och får sin inspiration från Jesu eget liv och undervisning. När detta får ske öppnar sig mångfalden för oss som goda rätter om än med ett visst tuggmotstånd. De rikedomar som ligger i allas våra traditioner blir tillskott i våra egna liv och ger fler tolkningsnycklar till mysteriet människa och Gud. Och nog blir trädgården vackrare med fler färger i rabatterna än bara en.

Det krävs mod att fatta beslut om en riktning utan att samtidigt veta hur vägen i detalj kommer att se ut. I själva verket samlar församlingen sitt lärande i varje steg. Och i Dag Hammarskjölds ord i ”Vägmärken”: ”Pröva inte vart varje ditt steg för dig. Endast den som ser långt hittar rätt” finns den tillitsövning som är förutsättningen för all utveckling och relationsbygge.

MEN EN FÖRSAMLING som inte bara vill öppna sig för mångfalden utan även stimulera till den, förutsätter en trygg och mogen organisation, både på idé- och relationsnivå. Det som skaver och är främmande kan givetvis bli sår och skada om inte församlingen är fast grundad i den tvåfaldiga kallelsen. Den ena rör vår särart och är förståelsen av församlingens kallelse i ljuset av Kristusberättelsen. Den andra rör vår gemenskap och är förståelsen av kallelsen i ljuset av mänsklighetens berättelse. I mystiken sammanfaller dessa kallelser men i det mer närlytliga institutionella vardagslivet måste dessa hållas isär.

Om församlingen förmår hålla fast vid båda kallelserna kommer vi att vara ett uttryck för den framtida kyrkan i Sverige. Svenska kyrkan har i modern tid funnit sig till rätta i folkkyrkotanken som varande öppen och inkluderande utan att

för den skull bli omedveten och lida brist på förankring. I det framväxande mångfaldssamhället passar den svenskkyrkliga folkkyrkan som hand i handske. Förutsättningarna borde alltså vara goda inför framtiden. Särskilt i Nacka församling.

DEN GLOBALA BYN

Vi märker hur snabbt världen krymper idag. Genom datorer, mobiltelefoner och IT-samhällets möjligheter, har all världens kunskap och problem trängt in i vardagsrummen. Det går inte längre att vara okunnig, eller värja sig mot informationsflödet, om vad som händer internationellt. Världen är en global by där högt och lågt delas, allt från svältkatastrofer och krigshandlingar till de stora händelserna i beslutskammare eller människors privata liv.

Det har blivit allt svårare för diktaturer att avskärma sina länder från andra länders påverkan när mobiler sänder filmer och människor twittrar om lokala händelser över hela världen. Informationstekniken har blivit ett viktigt verktyg i demokratiseringsprocesser runt hela jorden.

Globaliseringen innebär internationellt utbyte på gott och ont. Risken finns att den rika mångfalden på sikt slätas ut och blir till likriktning. När man över hela världen kan äta på McDonalds, klä sig i Gant och inreda sitt hem med Ikea förlorar vi något. I tider då nationsgränser luckras upp och det globalt gemensamma står i fokus kan det vara enkelt att söka sig till det internationellt normerande på bekostnad av den lokala traditionen och kulturella uttrycket.

ÄVEN I NACKA församling har det internationella samarbetet utvecklats väsentligt de senaste åren, vilket vi berättat om i den här skriften. Det finns anledning att tro att en stor del av arbetet i församlingen alltid kommer att ha en kanal öppen

Församlingens internationella samarbete har utvecklats, ett exempel är studieresorna till Burma.

mot erfarenheter av motsvarande arbete i andra länder. Och omvänt tror vi att inte minst Guds hus i Fisksätra kommer väcka stort intresse för interreligiösa dialogprocesser i andra länder.

Det positiva är naturligtvis att de internationella ut- och inblickarna inte bara driver på arbetet för demokrati och utjämnar orättvisor. Det ger även nya perspektiv på det egna livet. Insikten att det finns många sätt att förhålla sig till och tolka tillvaron på, skapar en ödmjukhet i den egna livstolkningen och en respekt inför andras livsåskådningar och praxis.

I den globala byn kommer nord att möta syd och öst att möta väst i en mer ideologisk mening. När tankeströmmar når ut med ett datorklicks hastighet och människor på ett enkelt sätt förflyttar sig mellan kontinenter leder det ofrånkomligt till att ideologiskt slutna system utmanas. Den

Barnen är vår framtid. Här är barn från barntimmar i Forumkyrkan.

kristna tron och det österländska tänkandet kommer att inspirera varandra ömsesidigt och bidra till viktiga idéutbyten mellan livsåskådningarna. Likaså kommer de Abrahaitiska religionerna, dvs kristendomen, judendomen och islam, att på allvar tvingas göra upp med sina förstelnade exklusivitetsanspråk och mötas i det gemensamma ursprunget. Samma inverkan och förnyelse sker överallt där människor delar sin tro och sina liv med varandra.

GENOM DEN VÄXANDE miljömedvetenheten och den allt djupare insikten om alltings beroende av vartannat, anar vi att de ekologiska, ekonomiska och existentiella förutsättningarna är tätt sammanvävda med varandra. Det går inte längre att leva som om människor och länder var olika existentiella öar. Temperaturstegringen och den höjda havsnivån talar sitt tydliga språk och riskerar att döda allt om vi inte ändrar vår livsstil.

”Allt är ett” är ett sätt att formulera denna insikt på. Alltings beroende av allting. Det är en djup kristen tolkning av Paulus utläggning av Kristi kropp och dess lemmar. Alla behövs. Alla människor. Alla länder. Alla olikheter. Alla åskådningar. Ingen kan längre säga att man klarar sig utan den Andre. De nya miljöinsikterna kräver ett gensvar inte bara för att rädda världen och klimatet i framtiden, utan också för att utjämna skillnaderna mellan fattiga och rika, mellan utbildade och analfabeter, mellan vi och dom. Vi hör ihop för att vi är människor och lever på samma jord. I en och samma globala by.

AVSLUTANDE ORD

Vi som har fått uppgiften att verka just nu, när förändringarna kommer allt snabbare, är tack samma för den gåva, men också utmaning, som det innebär. Det är många som genom de gångna åren haft anledning att tacka Gud för allt det goda som skett i församlingen. Vi har i den här skriften följt församlingen genom små nedslag från konventikelplakatets förbud till vår tid och konstaterar att det är samma smått rebelliska och autonoma drag som besjalar församlingen än idag.

Kanske är Nacka församling den plats där framtiden först träder i dagen och blir synlig. Kanske är det i ljuset av det som vi ska tolka vår kallelse och förstå Guds tilltal i vår tid. Framtiden får utvisa hur det blev med allt.

Text: Carl Dahlbäck

Kyrkan i Nacka har en lång historia. Den börjar med ett träkapell vid Nacka ström och en dramatisk händelse som satte spår i hela den svenska kyrkohistorien. Berättelsen fortsätter med att nuvarande Nacka församling bildas och utvecklas från en landsbygdsförsamling till dagens dynamiska storstadsförsamling.

Om allt det här kan du läsa i *Nacka församling – en resa i tiden*. I boken får du följa utvecklingen från enhetstro till mångfald och öppenhet. Och ta del av röster om församlingen då, nu och i framtiden. Du lär också känna församlingens kyrkor och kyrkogårdar.

Välkommen med på en spännande resa!